

**“Aurel Vlaicu” University of Arad
L’Association Française de Psychologie Politique
Romanian Association of Political Ecology**

State, community, individual
THE DYNAMICS OF THE SOCIAL RELATION

Societal and Political Psychology International Review
Revue internationale de psychologie politique sociétale
Revista internațională de psihologie politică societală
Revista international de psicologia politica societal

VOLUME 2 • NUMBER 2 • 2011

sppir

societal and political psychology international review
revue internationale de psychologie politique sociétale
revista internațională de psihologie politică societală
revista international de psicologia politica societal

VOLUME 2 • NUMBER 2 • 2011 • STATE, COMMUNITY, INDIVIDUAL

EDITORS-IN-CHIEF

Lavinia Betaea

Alexandre Dorna

DIRECTOR OF HONOUR

Serge Moscovici

“Aurel Vlaicu”
University of Arad

L’Association Française
de Psychologie Politique

Romanian Association
of Political Ecology

1961-2011, După 20 de ani: *La Psychanalyse, son image et son public* în era Facebook Partea a II-a

Annamaria Silvana de Rosa¹

Abstract: *The first part of this article – published in the previous issue of this journal– presented a brief overview of the extraordinary development over the past 50 years of the scientific field unified through shared inspiration by Social Representations Theory, not only in terms of the various paradigmatic, methodological and thematic approaches, but also in terms of the several paths (institutional, scientific and networking activities) developed by the scientific community that has drawn its identity and developed from this theory.*

The main purposes of this second part of the article are:

a) from the editorial perspective, to outline the main scientific events and editorial activities celebrating the “birth” of the theory in 2011;

b) from the research perspective, to present, as a “re-baptism” the follow-up on, and extension of, Moscovici’s seminal work “La psychanalyse, son image et son public”.

Follow-up on the historical study 50 years later will be presented as a special opportunity to study the stability and possible transformations of social representations amid the changes that have occurred not only in the three epistemic apexes of the Subject-Other-Object epistemic triangle but also in their sociohistorical, ideological and communicative contexts.

Keywords: *social representation theory, social representation community, scientific and institutional developments*

2011 : o aniversare și totodată un botez!

Ediția italiană a volumului *La Psychanalyse, son image et son public* a fost publicată în 2011, an când în lume au loc numeroase evenimente științifice (simpozioane și workshop-uri internaționale², cărți ad hoc³, numere ale unor reviste monotematice⁴), cu scopul atât al

celebrării cea de-a cincizecea aniversare a acestei cărți care reprezintă actul de naștere oficial al teoriei, cât și a-l omagierii autorul acesteia. Căci în peste șaizeci de ani de efort științific și intelectual susținut, acesta a dat naștere la cel puțin trei teorii care au marcat istoria și destinul științelor sociale: teoria reprezentărilor sociale, teoria inovației – numită în general

teoria minorităților active –, teoria deciziilor colective și a consensului social, toate interconectate subtil printr-o deosebită pasiune pentru procesele de inovare din istoria științelor.⁵ De fapt, reunirea într-o *opera omnia* a întregii producții științifice a lui Serge Moscovici rămâne un subiect încă deschis pentru comunitatea științifică (și pentru un editor curajos), care va dori să îngrijească o ediție sistematică și organizată cronologic, destin binemeritat de marile personalități ale gândirii, precum Freud sau Piaget, ca să ne limităm doar la două nume semnificative, nu numai pentru psihologie, ci și pentru istoria ideilor în general.

Sărbătorim și noi în 2011 aniversarea teoriei reprezentărilor sociale, nu numai printr-o reflecție îndreptată spre trecut, cu scopul de a reparcurge dinamica generativă a acelei extraordinare aventuri intelectuale, ci și cu privirea îndreptată spre viitor și spre potențialitatea generării de noi cercetări – pe care opera care a văzut lumina acum 50 de ani are încă puterea de a le inspira – și a unor noi inițiative editoriale de valorizare a diseminării sale. Nu există o metodă mai bună pentru a dovedi vitalitatea unei idei, devenită o teorie și totodată un câmp științific de mari dimensiuni, decât să celebriți aniversarea prin noi nașteri!

Tocmai în virtutea acestei puteri generatoare de noi idei și direcții de cercetare, Denise Jodelet califică teoria reprezentărilor sociale drept “o invenție frumoasă”, parafrazându-l pe Tarde:

“Ar trebui să rezervăm termenul «frumos» unei idei care ne dă posibilitatea de a descoperi idei noi și unei idei pe care o socotim fecundă pentru viitoare invenții (Tarde, 1893: 537). *Psihanaliza, imaginea și publicul său* este ilustrarea paradigmatică a acestei afirmații. «Opera» lui Moscovici nu a fost niciodată proiectul unor simple repetiții imitative sau replici, așa cum se întâmplă adesea în psihologie.

Lucrarea sa se propune ca un impuls de deschidere a noi direcții de cercetare. În sensul acesta, *Psihanaliza, imaginea și publicul său* trebuie considerată o operă seminală: a creat noi invenții”. (Jodelet, D. 2008: 411) Genezele sărbătorite în 2011 – împreună cu aniversarea a 50 de ani de teorie, care confirmă fertilitatea și vitalitatea acesteia – se produc pe două planuri: unul *editorial*, iar celălalt, de *cercetare*.

Noi apariții editoriale:

Pe plan editorial avem onoarea să inaugurăm colecția multilingvistică dedicată domeniului de cercetare teoretico-empirică “*Reprezentări sociale: media și societate*” cu ediția italiană a operei capitale a lui Serge Moscovici, cea care fondează acest câmp științific, un “*clasic modern*”, care, asemenea celui din engleză care l-a precedat în 2008, precum și asemenea celui portughez publicat în 1978 (exclusiv prima parte) și anunțat în versiune integrală pentru 2011, se bazează pe traducerea ediției din 1976 (retipărită în 2004).

Destinul comun al multor opere “monumentale” este acela de a fi citate de mulți și nu întotdeauna citite de toți. Sperăm că publicarea în limba italiană a acestui *opus magnum* (la fel cum va fi traducerea în limba engleză pentru lumea anglosaxonă) va contribui la atragerea cititorilor (printre aceștia numărându-se și studenții noștri) la lectura integrală a operei originale, care nu vor mai trebui să se mulțumească cu citate la mâna a doua. Acest fapt va putea să cruțe teoria reprezentărilor sociale de același destin pe care Moscovici l-a observat în cazul psihanalizei, anume acela de a fi transformată (și nu numai în rândul oamenilor obișnuiți) din teorie în vulgarizare, împreună cu jargonul său specific. Atras de puterea creatoare și de eleganța narativă a operei originale, cititorul/cercetătorul va putea astfel să încerce să înțeleagă această teorie cu mai mare profunzime și s-o dezvolte cu un angajament care să-i respecte misiunea intelectuală și viziunea asupra psihologiei sociale. După Colucci (2010), “lectura sa care poate părea pe alocuri dificilă, dar niciodată plicticoasă, este necesară pentru a cunoaște și a putea critica acest concept, adesea citat. Pe scurt, este necesară pentru a discuta și a scrie despre reprezentările sociale în mod conștient și potrivit”. În orice caz, așa cum observă Charles Smith (2008: 325-326) – în introducerea la numărul special dedicat de revista *Journal for the Theory of Social Behaviour* publicării ediției engleze *Psychoanalysis: Its Image and Its Public* – cititorul, atât novicele, cât și expertul (“filozofi, sociologi, lingviști, antropologi, sau orice altă disciplină academică, realiști, constructiviști, cognitivști, fenomenologi, interacționiști simbolici sau orice combinație ori negație a acestor “școli”) va întreprinde “o călătorie intelectuală extrem de bogată în informații și de plăcută”.

Cartea *Psihanaliza, imaginea și publicul său* este un text indispensabil pentru studenți și pentru specialiștii în științe sociale interesați să înțeleagă – cu ajutorul teoriei reprezentărilor sociale – procesele și *modus operandi* care conduc la elaborarea cunoașterii “în” și “a” socialului și a raportului dintre cunoașterea expertă, simțul comun și sistemele de comunicare, înțeleasă ca aparate ale medierii semnificațiilor în raport cu poziționarea ideologică a indivizilor, grupurilor și instituțiilor și cu construcțiile identitare și simbolice ale acestora.

De aceea, cartea se adresează unui public mult mai larg decât acela al cititorilor (mai mult sau mai puțin experți) interesați de psihanaliză, aleasă ca obiect exemplificativ al analizei în această primă cercetare exemplară, fondatoarea unei arii de studii aflată în continuă expansiune.

Deoarece istoria care conduce la o teorie și la emergența acesteia (atât cele științifice, cât și cele instituționale), este ea însăși înglobată în teoria respectivă, va urma publicarea unei cărți care narează și documentează istoria altei idei de pionierat, transformată în realitate instituțională, cu rădăcini în interesul științific pentru teoria reprezentărilor sociale: *European Ph.D. on Social Representations and Communication*, primul doctorat internațional în cotelă recunoscut formal, un motor pentru dezvoltarea cercetării și formării în vederea cercetării în acest sector și, totodată, un model care a inspirat alte doctorate internaționale în diferite sectoare disciplinare (de Rosa, 2009b, 2009c).

Pe lângă aceasta, colecția prevede publicarea unor lucrări inedite, bazate pe programe recente de cercetare sau rezultate în urma unor evenimente științifice internaționale, inspirate de amintita teorie într-un dialog critic și constructiv cu alte paradigme ale științelor sociale.

Colecția multilingvistică (italiană, engleză, franceză) este destinată difuzării în context academic și nu numai:

- în *mediul academic*, textele pot fi integrate în mod oportun în programele diferitelor cursuri universitare ale Facultății de Psihologie (dintre care enumerăm: psihologia socială, atitudini și reprezentări sociale, psihologia comunicării), precum și ale cursurilor de științe sociale, în diferite domenii disciplinare unde interesul pentru cercetările inspirate din teoria reprezentărilor sociale a crescut foarte mult: de

la psihologie socială până la sociologie, de la științele comunicării până la antropologie, de la istoria științei până la lingvistică etc.). Desigur că textele sunt adresate în egală măsură și doctoranzilor, cercetătorilor și studioșilor interesați de sectoare specifice de anchetă în diferite arii tematice care au obiecte de studiu dintre cele mai diferite, în domeniul științelor sănătății și al medicinei, al educației și al comunicării, al studiilor de mediu și turistice, al economiei sau al marketingului etc.

- în *mediul profesional*, unele texte, în funcție de tematica specifică a acestora, pot fi adresate și unui public-țintă alcătuit din cititori experți în anumite domenii aplicative, în care înțelegerea proceselor simbolice de construire a cunoașterii sociale poate fi relevant pentru exercitarea profesiei (de la comunicare politică până la asistență sanitară, de la arhitectură până la urbanistică, de la turism până la economie etc.)

Desigur, textele în limba italiană vor avea ca scop difuzarea într-un context cu precădere național, în vreme ce textele în limba engleză și/sau franceză vor avea o răspândire pe scară internațională.

Noi începuturi în planul cercetării:

Suntem onorați să anunțăm demararea unui nou program de cercetare – unul dintre numeroasele care se derulează în diferite domenii – care are o semnificație specială în contextul ritual și simbolic al acestei aniversări-botez: follow-up-ul cercetării cu privire la reprezentările sociale ale psihanalizei, după 50 de ani, înțeleasă ca o ocazie specială de studiu al stabilității și al eventualelor transformări ale reprezentărilor sociale, în fața schimbărilor intervenite nu doar în cele trei vârfuri ale triumphiului epistemic Subiect-Celălalt-Obiect, ci și în contextul lor socio-istoric și de comunicare diferit.

În ceea ce privește cele trei vârfuri ale triumphiului epistemic, este suficient să ne gândim la schimbările intervenite:

- în evoluția “obiectului” cunoașterii și al experienței (psihanaliza), atât ca efect a evoluției interne a domeniului său specific (istoria gândirii psihanalitice actualizată, în pas cu timpurile noastre) și a aceluia, mai larg, al psihoterapiilor de orientări diferite, cât și în raport cu schimbările care au afectat psihiatria, pe de-o parte prin nevoia revizuirii radicale a paradigmatelor nosografice și custodialiste provenite din mișcarea

psihiatricei comunitare și din impactul anti-psihiatriei asupra domeniului social și asupra instituțiilor, iar pe de altă parte prin dezvoltarea fără precedent a neuroștiințelor. În plus, sfera de intersecție a reprezentărilor psihanalizei și psihiatricei este reprezentată de un obiect comun – maladie/sănătate mentală –, ale cărui reprezentări sociale au fost studiate pe larg de literatura de specialitate, în studii devenite deja clasice și paradigmatică (Herzlich, 1969; Jodelet, 1985, 1986, 1989b; de Rosa, 1987b, 1991, 1995, 1997, 2009; de Rosa, Schurmans, 1990a, 1990b, 1994);

- în legătură cu actorii sociali (Subiecți-Ceilalți), care – în calitate de indivizi, grupuri sau instituții sociale –, în mod firesc, nu mai pot fi aceiași cu subiecții din Franța anilor '50 ai secolului XX, date fiind schimbările intervenite în mediul lor socio-cultural, în stilurile lor de viață, precum și în practicile privind sănătatea, boala și terapia, în expunerea lor la cunoștințe științifice, precum și în cultura organizațională a instituțiilor de învățământ și de lucru în care aceștia operează în prezent etc. Psihanaliștii, psihiatrui, terapeuții în formare, pacienții, dar și persoane aparent îndepărtate prin expertiză și experiență de obiectul de psihanaliză ca obiect de reprezentare nu mai sunt aceiași ca în anii următori celui de-al Doilea Război Mondial, universurile de reprezentări, precum și relațiile sociale ale acestora nemaifiind impregnate (cel puțin nu în aceeași măsură) de același *Weltanschauung* care însuflețea și contrapunea grupuri, instituții, partide politice și aparate religioase în epoca respectivă.

Referitor la schimbările contextului socio-istoric și de comunicare, este suficient să ne gândim la următorii factori:

- pe de o parte, schimbările profunde ale viziunilor ideologice față de perioada în care și-a întreprins cercetarea Moscovici, anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial (corespunzând celui de-al doilea val de răspândire al psihanalizei în Franța) și chiar față de momentul de după 15 ani, când adaugă un capitol nou la ce-a de-a doua ediție a lucrării, pentru a explica în ce fel propaganda comunistă se transforma în propagare;

- pe de altă parte, evoluției radicale a sistemelor de comunicare și de împlinire-construcție a reprezentărilor sociale, dintr-o eră în care presa, cinematograful și radioul erau principalele mijloace de comunicare în masă complementare cu socializarea școlară, a cunoștințelor, într-o eră în

care, invenției mediatică a televiziunii i s-a adăugat cea cu impact revoluționar - era digitală: un univers în continuă expansiune care a redefinit radical raportul unidirecțional dintre emițătorul mesajului și destinatari (unul-mulți), prin deschiderea canalelor de comunicare interactive: mulți-mulți, aflate la rândul lor într-un permanent proces de redefinire a granițelor, datorită înfloririi epocii rețelelor de socializare (în care comunicarea interpersonală, unu la unu, a lăsat loc unor schimburi interactive în rețea, cu efecte de multiplicare: unul-mulți sau mulți-mulți, totul cu aportul tehnologiei care permite existența conexiunilor ubiquie). "Dezvoltarea vertiginoasă a mediului Internet și creșterea exponențială a capacității de răspândire a calculatoarelor schițează un scenariu de construcție și schimb de informații cu potențialități neexplorate încă în mare parte. Însă, din ce în ce mai limpede, ne dăm seama acum că impactul noilor tehnologii nu poate fi conceput ca limitându-se la rolul Internetului (fără îndoială extrem de important), nici la computer ca singur instrument de acces în Rețea; familii întregi de noi media electronice structurează medii de comunicare originale, aflate într-o tensiune constantă între tendințele de convergență și de integrare și tendințe de specializarea conținuturilor și funcțiilor, realizând pe de altă parte efecte de profundă remodelare a întregului sistem mediatic (Marinelli, 2004). Astfel, discursul mediilor de comunicare este caracterizat tot mai mult de aspectele specifice ale noilor modalități/mijloace de comunicare." (Mazzara, 2008: 37-38)

Dinamica acestor schimbări și eventuala lor reflectare asupra transformării reprezentărilor sociale nu trebuie înțeleasă în sens determinist, dintr-o perspectivă binară depășită de tip mediu-individ, ci mai degrabă ca o eventuală co-evoluție a unor sisteme simbolice și de relații sociale.

Tocmai pentru atenția euristică dedicată presupusei co-evoluții a reprezentărilor sociale și a celor două axe fundamentale de schimbare a contextului socio-istoric și de comunicare amintite mai sus, follow-up-ul cercetării ilustrate de Moscovici în a sa *opera prima* nu se putea rezuma la o simplă clonare a cercetării-mamă, ci trebuia neapărat să contemple compatibilitatea dintre "replicabilitatea" cercetării originare, cu extensii și introducerea unor elemente inovatoare, care să permită identificarea altor dimensiuni considerate interesante.

Drept urmare, ne-am străduit să proiectăm noul plan de cercetare pornind de la interog-

area unei probleme teoretico-metodologice: cum se poate surprinde în mod empiric natura dinamică și transformativă a reprezentărilor sociale (Purkhardt, C. 1993), împreună cu toate consecințele operaționale care derivă din așa-numitul “model Toblerone” (Bauer, M. Gaskell, G., 1999), care proiectează într-o dimensiune temporală diacronică faimosul triunghi Subiect-Obiect-Celălalt (S-O-C), identificând cea mai mică unitate de analiză într-un Subiect 1 și Subiect 2 în raport atât cu un obiect determinat O, cât și cu un proiect P, de-a lungul unei dimensiuni temporale determinate: S-O-P-S, cu o mișcare de anticipare a viitorului. Printre cele șapte implicații identificate pentru cercetarea asupra reprezentărilor sociale, structurile temporale și datele longitudinale (5) par a fi nu mai puțin importante decât studiul (1) conținuturilor și proceselor; (2) decât segmentarea pe medii sociale mai degrabă decât după criteriul taxonomiei; (3) decât dezvoltarea studiilor în jurul unor *medii sociale*; (4) decât abordarea multimetodologică (teoretizată deja în Italia cf. de Rosa, 1987a, 1990); (5) decât emergența proiectelor culturale și al traiectoriilor; (7) decât atitudinea față de cercetarea dezinteresată.

De altfel, interesul pentru o cercetare longitudinală este sugerat chiar de Moscovici (cfr. p. 379-380, ed. it.), care își pune problema validării ipotezei asupra naturii situației care putea fundamenta propaganda în presa comunistă, scoțând în evidență existența unui conflict intra-grup, în care obiectul conflictului putea amenința identitatea grupului și unitatea reprezentării sale (descrie în detaliu din punct de vedere istoric prin evenimente datate temporal).

Pe lângă elementele de continuitate al follow-up-ului cercetării-mamă, reprezentate de structura generatoare a proiectului de cercetare, dedusă printr-o reconstruire exegetică a tuturor întrebărilor formulate în interviul-chestionar prezent în studiul original, principalele elemente de inovație din studiul nostru sunt următoarele:

a) *extinderea focusului cercetării*, care include ca obiecte ale reprezentării nu doar *psihanaliza* și *psihanalistul*, ci și *psihiatra* și *psihiatrul* și terenul comun celor două, acela al *maladiei/sănătății mentale*, îmbrățișând o viziune centrată în jurul *sistemelor de reprezentare interrelaționate*, mai degrabă decât în jurul unor obiecte singulare și având în vedere factorii amintiți mai sus, cei ai schimbărilor pe care le-au suferit aceste obiecte ale reprezentării. Lărgirea acestor sisteme de reprezentări

interrelaționate se prefigurează ca fiind una deosebit de interesantă și pentru a oferi posibilități de lectură concordante elementelor de stabilitate și schimbare a reprezentărilor sociale ale maladiei mentale față de rezultatele cercetărilor conduse de noi în anii '80 (de Rosa, A.S. 1987a, 1987b, 1988, 1991, 1995, 1997, 2009a; de Rosa, Schurmans, 1990a, 1990b, 1994) și într-un follow-up condus la 30 de ani după legea 180, așa-numita lege Basaglia, privind dezinstituționalizarea spitalelor de boli psihice (de Rosa, A.S. Bocci, E. 2012);

b) *extinderea instrumentelor metodologice*, în conformitate cu abordarea *modelizantă* ce caracterizează în mod sistematic proiectele noastre de cercetare multi-metodologică. Așadar, pentru a putea efectua follow-up-ul în mod corect și având un nucleu consistent de elemente de similaritate, am extras în primul rând (depunând de asemenea o muncă punctuală de confruntare între edițiile din 1961 și din 1976) întregul ansamblu metodologic al cercetării originare, cu alte cuvinte întrebările pe care Moscovici le-a folosit în ghidul pentru interviul-chestionar: caracteristicile populației, criteriile de selecție ale presei, modalitățile de analiză ale acestora, strategiile folosite pentru a analiza datelor etc. Toate criteriile adoptate de Moscovici au fost reluate, dar, atât ca urmare a mării focusului cercetării noastre, explicat în celelalte puncte enumerate în această secțiune, cât și în virtutea abordării noastre specifice, multimetodologice, am prevăzut introducerea altor elemente sau modalități specifice de răspuns, diferite celor prevăzute în cercetarea originară și a altor tehnici pe lângă cea clasică a interviului-chestionar, ca de pildă:

- *“trama asociativă”* (de Rosa, A.S. 2002b, 2003, 2005), în scopul relevării conținuturilor, structurii și indicelui de stereotipie, precum și al indicelui de polaritate a câmpului reprezentational în raport cu cuvintele-stimul: *“psihanaliză”*, *dar și “psihiatra”, “maladie”, “maladie mentală”, “normalitate” și “devianță”*;

- *“rețeaua de identificare conceptuală EU-Obiecte simbolice” (self-identification conceptual network*, concepută de de Rosa și folosită deja în alte programe de cercetare ale acesteia: de Rosa, A.S. 2004, 2006b; de Rosa, A.S. Bocci, E. Saurini, S. 2006; de Rosa, A.S. Holman, A. 2011; Bigazzi, S. de Rosa, A.S., 2012), inserând ca obiecte de identificare⁶ cu subiectul: *psihanaliză, maladie mentală, normalitate, medicamente psihotropice, nevroză, calmare, (com-*

plex, boală/maladie, psihiatrie, devianță, sănătate mentală, psihoterapie, psihoză, cură/tratament, autoanaliză, suferință;

- "rețeaua conceptuală Psihanaliză-obiecte simbolice" și "rețeaua conceptuală Psihiatrie-obiecte simbolice", adaptând tehnica tradițională a rețelei conceptuale introdusă de Vergès⁷, prin inserarea unui cuvânt-cheie central: în studiul nostru, atât "psihanaliza" cât și "psihiatria" (desigur făcând parte din rețele conceptuale diferite), utilizează ca obiecte simbolice cu o legătură potențial semnificativă⁸ toți termenii împrumutați din cercetarea-mamă (*psihoterapie, sugestie, hipnotism, narco-analiză, confesiune, conversație, ocultism*), adăugând termeni noi, precum: *teoria inconștientului, neuroștiințe, psihofarmacologie, psihiatrie* (în cazul stimulului central "psihanaliză") și psihanaliză (în cazul stimulului central "psihiatrie") și chiar lăsând patru căsuțe libere pentru eventualitatea în care subiecții înșiși ar dori să adauge noi termeni semnificativi;

- "rețeaua conceptuală Psihanalist-obiecte simbolice" și "rețeaua conceptuală Psihiatru-obiecte simbolice", folosind ca obiecte simbolice de legătură potențial semnificativă⁹ toți termenii împrumutați din cercetarea-mamă (*om de știință, părinte, preot, medic, psiholog, prieten, tămăduitor, observator*), adăugând și termeni noi, ca de pildă: *neurobiolog și psihiatru* (în cazul stimulului central "psihanalist") și *neurobiolog și psihanalist* (în cazul stimulului central "psihiatru") și lăsând de asemenea patru căsuțe libere pentru eventualitatea în care subiecții înșiși ar dori să adauge noi termeni semnificativi;

- *identificarea vocabularului* pertinent atât limbajului psihanalitic, în cazul nostru, cât și celui psihiatric prin asocierea liberă a zece termeni, cerându-se și precizarea conotației lor pozitive sau negative pentru subiecți;

- *recunoașterea termenilor* pertinenti atât ai limbajului psihanalitic cât și, în cazul nostru, ai celui psihiatric, printr-un tabel care cuprinde toți termenii relevați din studiul lui Moscovici (*complex, refulare, inconștient, libido*), cu adăugarea unei serii întregi de termeni care nu erau relevante în cercetarea-mamă și pe care am considerat oportun să îi introducem: *pulsiune, eros, lapsus, preconștient, Es (Id), acte ratate, transfer, instinct, psihoză, nevroză, fobie, tulburări antisociale, conștient, thanatos, simbol, borderline, sublimare, asocieri libere, Ego (Eu), vis, conflict psihic, identificare, schizofrenie, proiecție, tulburări sexuale,*

medicamente psihotropice, Super-Ego (supraeu), deplasare, contratransfer, condensare, paranoia, oedipian, negație, investire, demență, castrare;

- în legătură cu reprezentarea psihanalizei (și, în studiul nostru, și a psihiatriei), pe lângă posibilitățile alternative relevante de cercetarea-mamă (*o doctrină filozofică, un domeniu teoretic consolidat, o tehnică terapeutică, o știință în curs de elaborare*), interviul-chestionar pe care îl propunem prevede încă două alternative (*o mistificare fără nici o valabilitate, o disciplină depășită de progresele neuroștiințelor*) și posibilitatea unor răspunsuri libere din partea subiecților;

- *cunoașterea psihanalizei și a psihiatriei*, printr-o serie de întrebări deschise privitoare la scopurile celor două discipline, eventuale diferențe între cele două (o întrebare care, evident, nu era inclusă în cercetarea-mamă, focalizată exclusiv asupra psihanalizei), datarea istorică a nașterii celor două discipline, numele fondatorilor acestora (cu o întrebare suplimentară în legătură cu numele unor psihanalisti și psihiatri faimoși);

- *evaluarea răspândirii celor două discipline în diferite medii (familie, cerc de prieteni și cunoștințe, societate) contextualizată din punct de vedere temporal*, nu doar în comparație cu acum 10 ani (așa cum se întâmpla în cercetarea-mamă, ci și în comparație cu acum 50 de ani și, de asemenea, cu *proiecția în viitor*: peste zece ani și peste 50 de ani), disponibilitatea de a face recurs la acest lucru (personal și/sau prin propriii copii), *câmpuri de aplicare* (în plan judiciar, pentru comportamente delincvente, de reeducare, în domeniul orientării profesionale, în alte domenii care urmează să fie precizate), transformând în scale de la 0 la 5 răspunsurile relevante din cercetarea-mamă și lăsând deschisă posibilitatea de a adăuga răspunsuri noi în câmpuri libere; *identificarea cauzelor răspândirii psihanalizei (și psihiatriei)*, reluând în acest caz răspunsurile clasice care au rezultat în urma studiului originar (*nevoi individuale, nevoi sociale, influența culturii americane, moda și publicitatea, valoarea științifică și eficacitatea*), dar lăsând, ca de obicei, și spațiu pentru răspunsuri libere ulterioare;

- *atitudinea față de cele două discipline*, relevată printr-o declarație prin care subiectul se pronunță favorabil/contrar, însoțită de o justificare;

- *reprezentarea psihanalistului și, în cazul nostru, și a psihiatrului*, în raport cu influența exercitată eventual de vârsta ace-

tuia, de sex sau de profilul său imaginar;

- *reprezentări în legătură cu tratamentul psihanalitic* (și, în cazul nostru, și cu acela psihiatric), în raport cu *factorii care l-ar putea determina pe subiect să îl întreprindă personal*; cu reprezentarea *duratei* acestuia, introducând, pe lângă alternativele deja indicate în cercetarea-mamă (*puține luni, 1-2 ani, până la câteva luni*) și opțiuni noi (*puține săptămâni, de la 2 la 5 ani și chiar toată viața*); cu *frecvența ședințelor* (întrebare care nu fusese prevăzută în studiul original); *posibilități destinate*;
- *eventualele relații ale psihanalizei* (și *chiar ale psihatriei*) cu *sexualitatea*; cu religia, cu orientarea politică/ideologică;
- *situațiile care sugerează oportunitatea de a urma un tratament psihanalitic* (și psihiatric), adăugând, pe lângă factorii reieșiți din cercetarea-mamă (*traume infantile, eșecuri sociale, eșecuri familiale, neadaptare*) și factori de tip fizico-organic (*deficite cognitive sau retardări mintale, boli sau disfuncții cerebrale, maladii sau tulburări fizice*), mai ales luând în considerație, pe de o parte, necesitatea de a identifica eventuale diferențieri față de psihatrie și, pe de alta, eventuala reorientare spre latura biologică, datorată impulsului reprezentat de evoluția neuroștiințelor din ultimele decenii; *vârsta recomandată pentru tratamentul psihanalitic* (și pentru cel psihiatric), introducând *clase de vârstă* pentru întregul ciclu de viață, începând cu prima copilărie până la bătrânețe (în timp ce variantele de răspuns relevante de cercetarea-mamă se limitau la categoriile următoare: copilărie, adolescență, între 20 și 30 de ani și maturitate); *tipul de personalitate* (puternică, slabă, nu are importanță) potrivit pentru a recurge la un tratament psihanalitic (și psihiatric); *tipul de influență* pe care l-ar putea exercita psihanaliza (și psihatria) asupra pacienților (un ajutor, un risc, altul) cu solicitarea unor justificări ale răspunsurilor;
- *reprezentarea tipului de comunicare între pacient și psihanalist* (și psihiatru), introducând, pe lângă categoriile de răspunsuri identificate în cercetarea-mamă (*povestirea propriilor vise, răspunsul la întrebările psihanalistului/psihiatrului, povestirea propriilor gânduri*) și opțiuni precum: *povestirea unor amintiri din copilărie, descrierea propriilor simptome fizice, expunerea propriilor deliruri, comunicarea unor tulburări ale memoriei*, altele); și a felului în care psihanalistul (și psihiatrul) ar trebuie să comunice cu pacientul; *reprezentarea tipului de relație între ei*, adăugând categoriilor de răspunsuri

relevante de cercetarea-mamă (*afectivă, intelectuală, neutră*) și opțiunile următoare: *spirituală, sexuală; evaluarea implicării în tratament din partea psihanalistului* (și a psihiatrului) și a pacientului (atât în legătură cu cei doi subiecți ai diadei terapeutice, cât și în legătură cu măsura acestei implicări, evaluată pe o scală de 10 puncte); *evaluarea procentului estimat* (mai degrabă decât un simplu răspuns alternativ, ca în cercetarea-mamă) *al persoanelor care recurg la tratamentul psihanalitic și la cel psihiatric, în raport cu genul lor sexual, cu categoria de vârstă, cu categoriile sociale* (reproducând opțiunile clasice ale cercetării-mamă: oameni bogați, artiști, intelectuali, oameni din clasa de mijloc);

- informații despre *sursele de cunoaștere, atât ale psihanalizei, cât și ale psihatriei*, lărgind considerabil gama prevăzută de Moscovici în cercetarea-mamă, care se limita la: *literatură, spectacole, radio, presă scrisă, rude, prieteni, cunoștințe* și introducând, pe lângă acestea, și categoriile: *romane, reviste de specialitate, televiziune, cinema*, precum și noile medii digitale: *Facebook, Wikipedia, YouTube, Twitter, Yahoo Answer, site-uri web, forumuri* (solicitând, în plus, și link-urile exacte, sau titlurile, în cazul tipăriturilor), precum și alte categorii sociale: *medici, psihologi, psihoterapeuți, psihanalști, psihiatri*;
- c) *extinderea populației* la “experți în formare” (în psihanaliză, psihatrie, psihologie, psihoterapie) și la “experți” (psihanalști, dar și psihologi, psihoterapeuți cu diferite orientări și psihiatri), acoperind o lacună căreia, atât Lagache în Prefața¹⁰ la *opera prima*, cât și Moscovici, în nota la ale sale *Observații Preliminare*, îi deplâng carențele din studiul original. Sperăm să nu suferim aceeași deziluzie care l-a încercat pe tânărul Mosovici în fața minusului de disponibilități a psihanalștilor de participare la cercetare. Extinderea nu se limitează doar la adăugarea unor noi segmente de populație (pe lângă aceea selecționată în funcție de categoriile prevăzute în studiul original), ci și la o serie de întrebări în scopul relevării – pe lângă reprezentările sociale ale psihanalștilor, psihoterapeuților și psihiatrilor în legătură cu psihanaliza și psihatria – *meta-reprezentărilor* asupra acelorși obiecte evocate, empatizând cu pacienții lor;
- d) *extinderea de la unul, la două contexte culturale*¹¹: Italia¹² și Franța¹³, străbătute recent de valuri de dezbateri aprinse asupra validității științifice a psihanalizei, care, în proporții și cu forme diferite, au depășit

cercul strâns al specialiștilor, interesând publicul larg. Este suficient să ne gândim la ecoul pe care l-au avut în Italia cărți precum *Il caso Marilyn M. e altri disastri della psicoanalisi*, scrisă de profesorul universitar Mecacci (2000) și, în Franța, la cazul anti-universitarului Onfray (2010, publicat și în Italia în aprilie 2011) a cărui carte *Le crépuscule d'une idole. L'affabulation freudienne* a reapins polemicile declanșate deja la apariția lucrării *Le livre noir de la psychanalyse*, îngrijită de Catherine Meyer (2005, reeditată în 2010 în variantă adăugită, cu subtitlul *Vivre, penser et aller mieux sans Freud*). Aceste cărți au dat naștere unui contraatac din partea psihanalizatorilor, prin lucrări precum *Un livre blanc pour la psychanalyse*, de Pascal Hachet (2006), care reunește o serie de lucrări psihanalitice publicate între 1990 și 2005, organizate după un criteriu alfabetic, după temă și după autor sau precum *Mais pourquoi tant de haine?*, prezentat cu caractere de-o șchioapă pe manșeta cărții ca un răspuns la "*l'affabulation d'Onfray*" oferit de profesoara universitară Elisabeth Roudinesco (2010) – autoare printre altele a impresionantei ediții revăzute a *Istoriei psihanalizei în Franța – Jacques Lacan* (2009); e) *extinderea sistemului de media*, de la analiza exclusiv a presei scrise (ca mediu de comunicare tradițional, inclus încă în planul nostru de cercetare) la cea a diferitelor *new media*, considerați de un real interes psihosocial în scenariul actual al unei societăți ce se bazează pe "networks" (rețele de socializare) (Castells, M. 1996, 2001, et Al. 2007; Lévy, 1996, 1997, 2000, 2002; Garton, L., Haythornthwaite, C., Wellman, B. 1999; Jankowski, N. W. 2002; Lievrouw, L. Livingstone, S. eds 2002; Van DiJk, J. 1999; Tapscott, D. Williams, A.D. 2006; Knox, H., Savage, M. & Harvey, P. 2006; Keen, A. 2007; Boyd, D. M., Ellison N.B. 2007). În mod special, cercetarea ia în considerație mediile onora dintre cele mai populare *rețele de socializare*¹⁴: *Facebook*¹⁵, *Twitter*¹⁶ și *Yahoo Answers*¹⁷, care au caracteristici de agregare și de comunicare diferite, în funcție de modalitatea de afiliere și de segmentare a membrilor, de constrângerile impuse de lungimea mesajului, de contextul semantic și de expresivitate emotivă, fiind orientate de tipul de afiliere și de natura socială a fiecărei rețele¹⁸. De aceea, scopul este și acela de a investiga eventualele diferențe existente între reprezentările sociale co-construite și/sau vehiculate în aceste rețele sociale, în funcție de diferențele dintre platforme. Cuvintele-cheie întrebuințate pentru

cercetarea cu ajutorul motorului de căutare care operează selecția sunt aceleași folosite în instrumentul multimetodologic predispus pentru culegerea datelor diferitelor grupuri de populație: psihanaliză, psihiatrie, psihanalist, psihiatru, maladie mentală și sănătate mentală. O altă direcție, ulterioară, a cercetării, deja prevăzută, este aceea de a lua în considerare și videoclipurile multimedia postate pe *YouTube* (al doilea motor de căutare în lume după Google), fapt care ar constitui o actualizare importantă, dată fiind importanța pe care noile tehnologii digitale au dobândit-o în contextul actual, a unui filon de studii care – deși nereferindu-se strict la teoria reprezentărilor sociale – a investigat imaginea psihanalizei și/sau a psihiatriei în cinematografie. (Metz, C. 1977; Gabbard G. O., Gabbard K. 1999; Schneider, I. 1999; Orchowski L. M., Spickard B. A., McNamara, J. R. , 2006; Schneider, I. 1999).

Pentru mai multe detalii în legătură cu acest nou program de cercetare – care, deși finalizat în aspectele sale de proiectare și de modelare metodologică este actualmente în plină desfășurare executivă – trimitem la alte lucrări în curs de publicare (de Rosa, A.S. 2011a, 2011b, 2011d) și la viitoarele publicări pentru ilustrarea rezultatelor obținute. În cazul de față, ne limităm să subliniem câteva elemente de deosebit interes pentru demararea unor direcții noi de cercetare, ca efort prospectiv pentru cercetătorii care intenționează să dezvolte teoria reprezentărilor sociale, ținând seama așa cum se cuvine de transformările profunde suferite de sistemul mijloacelor mass-media și de comunicare și, în consecință, de relațiile sociale.

Așa cum am mai afirmat (de Rosa, A. S. 2010, 2011b, 2012b), cercetările în legătură cu reprezentările sociale, bazate pe conversații între membrii social networks-urilor, ne oferă multe informații despre perspectiva ecologică și neinvazivă a cercetării în contexte naturale (cu toate că în acest caz este vorba despre medii virtuale on-line). O abordare psihosocială, care ține seama și de aspectele semantice (și nu doar de structura formală a relațiilor) prezente în social network, surprinzând și analizând tablouri semnificative ale unor conversații co-produse în timpul interacțiunilor on-line de către membrii acestora, ne permite să depășim stadiul actual al cunoașterii în domeniu, la care s-a ajuns sub influența sociologiei, a matematicii

și a computer sciences în domeniul SNA (*social network analysis*), în încercarea de a studia structura socială (Furth, 2010; Carrington P., Scott J., Wasserman S. 2005; Corbisiero, F. 2007). Cercetarea menită să identifice reprezentările sociale în schimburile interpersonale desfășurate în social networks este și mai interesantă dacă ținem seama de faptul că, din multe studii din domeniul *communication research*, a reieșit că și acum comunicarea interpersonală, în special prin *influențarea din gură în gură* (*word of mouth*) este sursa cea mai influentă dintre diferitele resurse cognitive pe care subiecții le au la dispoziție (manuale, literatură, filme, cântece, Internet, presă scrisă, documentare etc.)¹⁹.

În legătură cu relevanța socială a social network-urilor selecționate de noi, este suficient să analizăm următoarele date (de altfel susceptibile de actualizări ulterioare, chiar zilnice) pentru a justifica interesul demarării cercetării în legătură cu reprezentările sociale în aceste medii, care se adaugă și în mare parte au luat locul spațiilor de întâlnire tradiționale, cum ar fi cafenelele, considerate de Moscovici adevărate laboratoare sociale de elaborare și schimbare a *thinking society* ("societății care gândește").

Transformarea structurală observată în ultimii ani în cadrul social network-urilor constă în trecerea de la modelul tradițional de comunicare la distanță, folosit pentru a conecta persoane fizic separate unele de celelalte, la noul pattern al "prezenței conectate" ("*connected presence*") și deci, al posibilității de a intra în contact cu celălalt, aproape permanent și instant (Castells, M., Fernandez-Ardevol, M., Qiu, J. L., & Sey, A., 2007). "Aceasta este noua modalitate de a intra în contact cu ceilalți, de a le trimite SMS-uri, de a-i vedea sau de a-i contacta pe e-mail, alternativ, iar micile gesturi și semne de atenție sunt cel puțin la fel de importante ca și conținutul mesajului" (Licoppe, C. Smoreda, Z. (2005: 317)

Unele date esențiale – culese din diferite surse²⁰ – atestă rapiditatea cu care s-a răspândit creșterea exponențială a rețelelor de socializare²¹, care au depășit deja pornografia ca primă activitate pe web, 96% din baby boomers aderând la o rețea de socializare în 2010:

a) *Facebook*²² (care și-a început activitatea în februarie 2004) a înregistrat 100 de milioane de utilizatori în 9 luni, cu un procent

de creștere de 8% înregistrat în primele luni ale anului 2011, fapt a cărui importanță este și mai mare dacă o comparăm cu timpul necesar pentru rata de difuzare a celorlalte media la 50 de milioane de utilizatori (38 de ani pentru radio, 13 ani pentru televiziune, 3 ani pentru Ipod). În prezent (martie 2011), Facebook numără mai mult de 500 de milioane de utilizatori activi în toată lumea, cu o creștere de 40% în 6 luni în anul 2010; există aproximativ 100 de variante lingvistice; 200 de milioane de utilizatori îl accesează de pe dispozitive mobile; 83% dintre companii utilizează Facebook. Dacă Facebook ar fi o țară, ar fi a patra ca populație din lume. Numai în primele 3 luni ale anului 2011 membrii Facebook au petrecut 32.055.000 minute conectați la acest social network. Conform estimărilor realizate de Box Hill Institute din Melbourne în 2010, un utilizator de Facebook petrece zilnic 55 de minute pe acest site, adică 6.5 ore pe săptămână și 1,20 de zile pe lună. Estimările disponibile în prezent cu privire la numărul utilizatorilor din Italia și din Franța atestă prezența a aproximativ 18 milioane pentru fiecare dintre cele două țări (7,2% din totalul traficului site-ului), ocupând în amândouă cazurile poziția a doua în Ranking *Facebook.com's Regional Traffic* realizat de Alexa Internet;

b) *Twitter*²³ (care și-a început activitatea pe 15 iulie 2006) a înregistrat o creștere a numărului de utilizatori de la 50.000 în 2007 la 175 de milioane în 2010. Potrivit celor mai recente analize, până la sfârșitul anului 2011 numărul ar putea crește până la 200 de milioane. Aproximativ 2-3 conturi de Twitter sunt activate în fiecare secundă; 65 de milioane de tweets pe zi; 41% dintre întreprinzători consideră că Twitter are o mare valoare pentru companiile lor. Un american din cinci folosește Twitter sau programe asemănătoare, vorbind despre locurile în care îi place să mănânce, despre produsele pe care le-a cumpărat, despre știri etc. 80% dintre utilizatori se conectează de pe un telefon mobil. Estimările disponibile la ora actuală cu privire la procentul de utilizatori din Italia și din Franța atestă o creștere cu aproximativ 1 milion și jumătate pentru fiecare dintre cele două țări (4% din traficul total al site-ului), plasându-se pe cea de-a cincisprezecea, respectiv cea de-a șaisprezecea poziție în Ranking *Twitter.com's Regional Traffic* realizat de Alexa Internet;

c) *Yahoo Answers*²⁴ este un serviciu lansat de Yahoo! în iulie 2005, care numără în prezent aproximativ 250 de milioane de utilizatori în toată lumea și un număr de thread-uri care

se estimează că depășește 500 de milioane. Estimările cu privire la procentul de utilizatori din Italia și din Franța atestă că numărul acestora s-ar ridica la 17, respectiv 7,5 milioane (9,8% din traficul total al site-ului).

Dar relevanța acestor *social networks* nu este dată în mod exclusiv de *efectul de bulgăre de zăpadă (snowball effect)* al difuzării acestora în continuă creștere printre utilizatori, ci mai ales de tipul de relații sociale care se structurează în interiorul acestora, îndeosebi de efectul de “familiaritate” care se creează între membrii lor și de “încrederea” de un tip aparte pe care aceasta tinde să o genereze, în aura acestui “*small world phenomenon*” (și a lumii care se micșorează cu ajutorul lanțului social al cunoștințelor: prietenii prietenilor prietenilor...). După Ivana Markova (2009: 239), în comunicarea cotidiană, dimensiunea încrederii/neîncrederii – pe lângă faptul că este ea însăși un obiect de reprezentare socială și deci un concept multilateral și care se schimbă istoric – “poate fi considerată o *thema*, adică o categorie relațională și opozantă fundamentală”, un fel de cerință preliminară pentru schimbul și producerea reprezentărilor sociale. În acest sens, încrederea privește toate relațiile sociale (nu numai pe acelea afective primare între mamă și copil), fie ele asimetrice și definite de roluri profesionale (de exemplu: medic-pacient) sau comerciale (vânzător-cumpărător) sau simetrice (de exemplu, relațiile de prietenie), printre care se numără și relațiile care au ca scop schimbul de cunoștințe.

Chestiunea fundamentală ce se pune acum, în raport cu temele abordate de Moscovici în cercetarea care fundamentează teoria reprezentărilor sociale și pe care noi ne propunem să o actualizăm în lumina profundelor schimbări intervenite în cele trei vârfuri ale triunghiului epistemic și în sistemele de comunicare care *in-formează* (adică “dau formă”) relațiile reciproce, este să înțelegem în ce măsură succesul acestei *network society* redefinesc raporturile tradiționale, atât în cât și între comunitățile științifice, atât în cât și între comunitățile epistemice mai largi, al căror loc de întâlnire este, pe lângă tradiționala cafeana, rețeaua de socializare.

Sociologii științei au pus în lumină deja evoluția în modul de a comunica știința, precum și apariția unei *științe 2.0* într-o *societate 2.0* (împrumutând analogia cu care, în general,

se definește evoluția Internetului de la Web 1.0 la Web 2.0). Configurația științei contemporane pare să se fi îndepărtat de *big science*, de știința academică, al cărei model prin excelență este acela al fizicii și al marilor laboratoare în care se conduc experimente pe particule elementare, care necesitau acceleratoare uriașe și, prin urmare, investiții financiare uriașe, acorduri de colaborare internațională și o relație de încredere puternică între puterea politică și un cerc restrâns de experți.

“Dacă știința 1.0 s-a instituționalizat și s-a dezvoltat tocmai datorită specializării sectoriale crescânde, un element care califică la diferite nivele știința 2.0 sau postacademică este tendința acesteia de a pune în discuție granițele: în primul rând, granițele tradiționale dintre cercetare de bază, cercetare aplicată și implementarea tehnologică a acestora (...).

(...) știința postacademică interpretează într-o manieră și mai singulară această vocație. Pe de o parte, într-adevăr, dezvoltarea tehnologiilor comunicației a schimbat din temelii practica cercetării, slăbind și mai tare legăturile spațiale specifice colaborării între grupuri de cercetare, favorizând, dimpotrivă, subdiviziunea unor activități altminteri complexe sau monitorizarea continuă a unor experimente de lungă durată. Laboratorul, care fonda și informa știința academică și din punct de vedere arhitectonic – până în punctul în care construcția istorică a unui laborator semnala instituționalizarea unui teritoriu intelectual și independența disciplinară a acestuia (Home, 1993) –, în multe sectoare s-a dematerializat parțial în favoarea rețelelor și conexiunilor care nu necesită prezența fizică a tuturor cercetătorilor în același loc. Această slăbire a dictaturii legăturilor spațiale se reflectă în dinamici care reproduc, pe o scară mai mică, procesele socio-economice mai ample ale globalizării.” (Bucchi, M. 2010: 177-8; 180).

Dar, dacă analiza proceselor de transformare a modalităților de elaborare, producere și schimb științific îl face pe Bucchi să se întrebe dacă “se mai poate vorbi de o comunitate științifică?”, cu aproape zece ani mai devreme Nowotny, Scott, Gibbons constatau deja că “știința și societatea au devenit arene care se confundă una cu cealaltă” (Nowotny, H. Scott, P. Gibbons, M. 2001, p.4), producând un soi de “distribuție socială a expertizei” și de “sistem integrat

știință-societate”,

“în care aspecte precum autoritatea cogniției nu mai pot fi luate drept certitudini, ci trebuie demonstrate în continuu și în care formularea problemelor și negocierea soluțiilor se deplasează de la contextele instituționale ale trecutului – guvernul, industria și universitățile - “într-un spațiu public” pe care autorii l-au denumit *agora*, în care știința se întâlnește cu publicul și publicul îi vorbește științei” (Nowotny, H. Scott, P. Gibbons, M. 2001: 247 cit. in Bucchi, M. 2010: 186).

Există, desigur, mai multe puncte de vedere controversate în rândurile savanților cu privire la procesul de democratizare a științei, și sub influența noilor tehnologii. Manuel Castells (1996, 2000 2nd ed) a evidențiat clar felul în care, de exemplu, *fluxul puterii* este redefinit de *puterea fluxurilor* și în care controlul și accesul ușor la fluxurile de informații este distribuit și concentrat într-o manieră complet neomogenă în diferitele zone ale lumii, configurând noi echilibre geopolitice pe baza unor noi hărți geoinformatică ale *galaxiei Internet*. Cu toate acestea, este sigur că raportul între știință și societate și între acestea două și media s-a modificat fundamental.

“Știința academică de tip 1.0 disprețuia mass-media, pe care le considera un ambasador foarte nepriceput al ideilor sale în rândul marelui public, o “oglină murdară”, vinovată de a reflecta o imagine opacă și distorsionată a cercetării. Lichida totodată comunicarea cu nespecialiștii cu epitetul depreciativ de “vulgarizare” (...) Știința de tip 2.0 identifică în media un interlocutor a cărui poziție devine tot mai centrală. Fie din cauza unei lipse de încredere în eficacitatea comunicării de a compensa lipsurile înțelegerii publice a științei (*public understanding of science*), fie printr-o osmoză între modelele de organizare născute în urma unor interacțiuni în permanentă creștere – despre care s-a vorbit – cu lumea întreprinderilor, fie prin constatatarea că a se bucura de o bună vizibilitate mediatică reprezintă un element la care factorii de decizie politici și chiar investitorii financiari sunt tot mai sensibili, cert este că nu există universitate sau institut de cercetare care să nu dispună în prezent de birouri și de personal responsabil cu relațiile publice și care să nu organizeze conferințe de presă periodice pentru a-și prezenta activitățile cele mai impor-

tante” (Bucchi, M. 2010: 173-4)

De asemenea: “Secvența tradițională liniară «cercetare --- discuție informală între colegi --- publicație oficială de specialitate --- comunicare către *policy makers* --- absorbirea și stabilizarea în corpusul disciplinar prin intermediul manualelor --- divulgare către publicul larg», care a caracterizat comunicarea în știință în toată perioada așa-numitei *big science*, este în permanență descompusă și recompusă”.

Transformări similare sunt accentuate de răspândirea noilor mijloace de comunicare electronice. Caracteristic pentru rețeaua web, aceasta încalcă ordinea secvențială și ignoră acea serie de «filtre» care în trecut marcau parcursul rezultatelor științifice de la cercetător către publicul larg, printr-o serie de forumuri de specialitate. O căutare cu Google a sintagmei «aplicații ale nanotehnologiilor» dă simultan, încă de la prima pagină, articole de specialitate, anunțuri publicitare comerciale, documente de *policy*, păreri entuziaste despre viitorul nanotehnologiilor și altele îngrijorate în privința unora dintre implicațiile acestora (Trench, 2008). Înscriindu-se la grupuri de discuții sau la *mailing list*-uri, oricine poate să se afle în mijlocul unor controverse între experți, odinioară ascunse cu grijă de ochii nespecialiștilor sau să aibă acces pe o temă anume (să zicem organismele modificate genetice), atât la pozițiile oamenilor de știință «ortodocși», cât și la ale celor mai sceptici. Trecerea descrisă mai sus către un *open access* la publicațiile de specialitate facilitează accesul nespecialiștilor – pacienți, companii – la materiale care mai demult erau disponibile numai prin bibliotecile anumitor instituții. Însăși capacitatea *peer review*-urilor e a crea un filtru de comunicare intră în discuție în momentul în care contextul foarte competitiv al științei postacademice intră în contact cu acele media care permit o proliferare și o difuzare rapidă a conținuturilor comunicaționale multidirecționale și transversale în comparație cu forumurile tradiționale.” (Bucchi, M., 2010: 175-176)

Wikipedia nu este enciclopedia *Treccani* și nu va fi niciodată, cel puțin până când nu se va stabili clar că și controlul social al credibilității și autenticității informațiilor, din perspectiva numărului mic de contribuitori activi față de marea majoritate a lectorilor, a echilibrat raportul între calitatea și cantitatea informațiilor

postate în rețea. Într-adevăr, această enormă enciclopedie universală on-line, accesibilă gratuit tuturor, răspunde logicii de “a înlesni corectarea greșelilor, mai degrabă decât de a împiedica comiterea acestora”. Adică o filozofie opusă celei care inspiră alcătuirea marilor Enciclopedii (printre care se numără și Treccani în Italia), scrise de puține persoane (un număr foarte restrâns de experți), dar și citite de un număr relativ restrâns de cititori. În 2010, *Wikipedia* număra mai mult de 14 milioane de articole, scrise de 75000 de contribuitori, în 260 de limbi, vizionate de 684 de milioane de utilizatori. Se poate argumenta că și enciclopedia Treccani și felul în care este consultată aceasta nu mai sunt aceleași în era Wikipedia²⁵.

În orice caz, pentru cercetarea noastră, în vederea actualizării cercetării lui Moscovici în legătură cu reprezentările sociale ale psihanalizei, ne putem întreba: câte persoane dintre cele care vorbesc despre psihanaliză au citit *opera omnia*, sau măcar câteva dintre scrierile originale ale lui Freud și câte nu au dat cumva căutare pe pagina din Wikipedia, din curiozitate, din întâmplare, intenționat sau mulțumită input-ului vreunui membru din propria rețea de socializare? Și oare ce impact are acest lucru asupra reprezentărilor sociale ale acestei științe-non-știință, terapie-vrăjitorie, în legătură cu care au avut loc atâtea dezbateri, în atâtea forme, în atâtea epoci și contexte și între atâtea categorii de persoane diferite? Cum vorbesc aceste persoane diferite despre psihanaliză în conversațiile lor cu ceilalți membri ai rețelelor de socializare? Va fi oare posibil vreodată să reconstruim o hartă cognitivă a raporturilor simbolice dintre grupurile sociale, sistemele de comunicare și reprezentările sociale, pornind de la aceste noi modalități de schimb între persoane?

Conștienți de îndrăzneala acestei noi aventuri intelectuale (așa cum poate fi definită orice nouă cercetare care este întreprinsă, implicând persoane, mijloace, segmente semnificative din propria viață etc.), cu speranța de a face lumină asupra unei cercetări-mamă atât de fascinante și de faimoase, încât devine aproape de neatins, sperăm că, în această tentativă îndrăzneată pe care am întreprins-o, am reușit măcar să surprindem dorința de continuitate cu care Moscovici își comentează lucrarea în postfață: “Misiunea științei nu este niciodată îndeplinită, iar virtutea sa este tocmai aceea de a o lua de la capăt”. Cercetarea noastră intenționează să on-

oreze fecunditatea inspiratoare a *operei omnia*, pe care Gerard Duveen (2008) o caracteriza cu următorii termeni:

“Este un text clasic, dar nu unul care poate fi așezat la loc pe rafturile unei librării, pentru a fi consultat de aceia care sunt interesați de istoria disciplinei, chiar dacă acești oameni de știință vor găsi cu siguranță în carte o sursă de informații foarte bogată pentru cercetarea lor. Este vorba mai degrabă de un text care ar trebui să trezească interesul psihologilor sociali contemporani și să le atragă atenția”. Și tot Jesuino (2011): “Putem afirma fără ezitare că este vorba despre o lucrare clasică, deoarece citirea și recitirea sa ne oferă mereu surprize, descoperim mereu idei noi, a căror relevanță ne scăpase la citirile anterioare. Iată de ce trebuie să o traducem și să o retraducem, deoarece o traducere este totodată și o reprezentare, o formă de receptare, de ancoraj al unui gând în alt gând.”

Din dorința de a respecta cele afirmate mai sus, ne-am propus să conducem această nouă cercetare cu umilința executantului unei simfonii celebre, care nu pretinde să o recreeze, ci să trezească plăcerea de a o reasculta, reactualizând-o și îmbogățind-o cu câteva variațiuni pe aceeași temă.

Note

¹ Coordonator științific al *European PhD on Social Representations and Communication* și al *So.Re.Com. THEmatic NETWORK of excellence*; Profesor de *Atitudine și reprezentare socială* și de *Psihologia comunicării și noile media*, la Facultatea de Medicină și Psihologie a Universității La Sapienza, Roma, Italia. <http://www.europhd.eu>.

Email: annamaria.derosa@uniroma1.it

² Dintre numeroasele simpozioane și workshop-uri internaționale, organizate pentru a sărbători 50 de ani de la nașterea teoriilor reprezentărilor sociale, semnalăm: Congresul internațional “*Celebrazioni in onore di Serge Moscovici per il cinquantenario della sua Teoria delle Rappresentazioni Sociali*” (Napoli, 15-16 aprilie 2011), sesiunea specială organizată în cadrul VII JIRS și V CBRS, “*Teoria*

das Representações Sociais 50 anos: Memórias, desafios contemporâneos e perspectivas” (Vitória, Brasile 24-27 luglio 2011), Conferința de la London School of Economics anunțată pentru perioada 22-23 martie 2012, care are ca temă prezentarea numărului special al revistei *Papers on Social Representations*, dedicat împlinirii a 50 de ani de la publicarea teoriei și celebrării a 20 de ani de existență a revistei.

³ A. Almeida, Z. Trindade, F. Santos (Eds.) (2011); Galli, I. Ed. (2011).

⁴ Un număr special al revistei *Papers on Social Representations* a fost anunțat pentru anul 2011 “*A half century of social representations: discussion on some recommended papers*”, sub îngrijirea lui C. Howarth, N. Kalampalikis & P. Castro.

Și revista braziliană *Temas em Psicologia* dedică o ediție specială aniversării a 50 de ani de teorie a reprezentărilor sociale (vol. 19, n. 1, 2011).

Încă din anul 2008, publicarea în limba engleză a volumului *Psychoanalysis, its image and its public* (Polity Press, 2008) a fost o ocazie pentru a dedica reflecțiilor actuale asupra operei un număr special din *Journal for the Theory of Social Behaviour* (vol. 38).

⁵ Pentru o reflecție multivocală asupra operei lui Serge Moscovici și pentru o reconstituire a publicațiilor acestuia din 1953 până în 2001, a se consulta opera editată de Buschini, F. e Kalampalikis; N. (2001) *Penser la vie, le social, la nature. Mélanges en l'honneur de Serge Moscovici*, Paris, Editions de la Maison des sciences de l'homme.

⁶ Tehnica permite să fie identificate: a) legătura între Eu, plasat în mijlocul foii, și obiectele de identificat, care sunt semnalate în cercuri dispuse în jurul Eului și selecționate de subiect, cărui i se cere să traseze tot atâtea linii câte sunt legăturile de identificare, atât pozitivă cât și negativă, care îl unesc pe eu de obiectele semnificative pentru el/ea, menționând că absența liniilor indică absența unor legături semnificative ; b) polaritatea pozitivă, negativă sau neutră a fiecăreia dintre aceste legături; c) intensitatea legăturii pe o scară de la 1 la 5, prin indicarea de către subiect a unui număr de la 1 (intensitate minimă) la 5 (intensitate maximă) pe fiecare dintre liniile trasate.

⁷ Vergès, P. Bastounis, M., (2001) “Towards the investigation of social representations of the economy: research, methods and techniques” in C. Roland-levy, E. Kirchler, E. Penz,

C. Gray (Eds), *Everyday representations of the economy*, (pp 19-48), WUV, Wien.

⁸ Și în cazul acesta se constată atât polaritatea legăturii, care poate fi pozitivă sau negativă (neutru = absența legăturii), cât și intensitatea pe o scară de la 1 la 5 (cfr. nota 12).

⁹ Cfr. notelor 12 și 13.

¹⁰ “Printre grupurile eșantion, din nefericire, nu este unul alcătuit din psihanalisti, care ar trebui să fie în măsură să aducă lămuriri în legătură cu felul în care pacienții lor, în timpul tratamentului, își reprezintă psihanaliza și în legătură cu așteptările acestora. Unii psihanalisti au fost invitați, dar prea puțini au răspuns pentru ca din răspunsurile lor să poată fi trase concluzii coerente” (Lagache, D. cfr. p.89-90 25-26, ed. it.)

“Aș fi vrut ca cercetarea mea să conțină o anchetă efectuată asupra unui grup de psihanalisti. Lipsa de colaborare de care m-am lovit a zădărnicit toate eforturile mele în acest sens. Chiar dacă nu se consideră singurii în măsură să explice răspândirea științei și a practicii lor, psihanalistii nu își recunosc datorii sau responsabilități față de dezvoltarea științei lor în sânul colectivității.” (Moscovici, S.. cfr. p. 108 44, ed. it.)

¹¹ Este oportun să precizăm că cercetarea în legătură cu reprezentările sociale, atunci când introduce în proiectarea sa variabile precum aceea a unor subiecți aparținând unor națiuni sau contexte socio-geografice diferite, face acest lucru ținând cont de sensibilitatea diferită exprimată de orientările *psihologiei culturale* față de abordările clasice ale *psihologiei cross-culturale/transculturale*, fapt bine evidențiat de Mazzara (2007:45): “abordarea cross-culturală pare caracterizat de o serie de dificultăți de caracter epistemologic, nu numai metodologic, care au făcut ca raportul său cu tendințele mai recente ale psihologiei culturale să fie unul problematic (Jahoda, Krewer, 1997; Lonner, Adamopoulos, 1997). Într-adevăr, la o analiză mai atentă, abordarea pare a fi caracterizată de o contradicție de fond: pe de o parte aceasta exprimă o profundă sensibilitate la rolul culturii, și tocmai din acest motiv a fost dintotdeauna deosebit de critică față de încercările de a absolutiza rezultatele cercetării psihologice conduse în țările occidentale avansate; pe de altă parte însă, confruntarea cross-culturală este condusă cu scopul de a “depura” procesele psihologice de influențele culturale, recunoscând ca fiind cu-adevărat psihologic tot ce rămâne

după eliminarea diferențelor culturale. Este ca și cum am afirma că nu este considerat cu-adevărat psihologic decât ceea ce se dovedește a nu fi cultural; iar acesta este, într-adevăr, nucleul conflictului dintre aceste două abordări: pentru psihologia cross-culturală, cultura și procesele psihologice reprezintă două entități distincte, într-o asemenea măsură încât prima începe de-abia atunci când cele din urmă încețază, în vreme ce, pentru psihologia culturală, acestea sunt entități strâns interconectate și reciproc constitutive”. Pentru mai multe informații privind diferitele orientări ale psihologiei culturale, a se vedea J. Valsiner, A. Rosa (eds.) (2007) și, în particular despre raportul dintre reprezentări sociale și cultură, a se vedea, printre alții Jodelet (2002, 2012) și Duveen (2007).

¹² Cercetarea (îndeosebi cu referire la contextul italian) a beneficiat de sprijinul dr. Emanuele Fino, *European PhD on Social Representations and Communication*, doctorand, cu colaborarea a numeroși studenți care își pregătesc lucrarea de licență în cadrul Catedrelor de *Abordări și Reprezentări Sociale* și de *Psihologie a Comunicării și Noi Media* din facultatea de Medicină și Psihologie a Universității Sapienza din Roma.

¹³ În ceea ce privește contextul francez, programul de cercetare beneficiază de sprijinul dr. Charline Leblanc-Barriac, care și-a obținut doctoratul în Information and Communication Science la Universitatea din Nisa Sophia-Antipolis, înscrisă din anul universitar 2010-2011 la all’*European PhD on Social Representations and Communication*, coordonat de Universitatea Sapienza din Roma, cu colaborarea a numeroși studenți care își pregătesc lucrarea de licență în cadrul Catedrelor de *Abordări și Reprezentări Sociale* și de *Psihologie a Comunicării și Noi Media* din facultatea de Medicină și Psihologie a Universității Sapienza din Roma, selecționați ca bursieri Erasmus în anul universitar 2011-2012, beneficiind de stagiul de mobilitate în cadrul unor universități din Franța.

¹⁴ Însăși definiția rețelelor sociale (social networks) face obiectul unor clarificări progresive în literatură. După Boyd & Ellison (2007: 2): “Definim site-uri de *social network* acele servicii bazate pe web care le permit indivizilor să (1) își creeze un profil public sau semi-public în interiorul unui sistem definit, (2) să întocmească o listă formată din alți utilizatori cu care fac schimb de conexiuni, și (3) să vadă

și să parcurgă listele lor de conexiuni, precum și pe acelea create de ceilalți în interiorul sistemului (...) Natura și nomenclatura acestor conexiuni pot diferi de la un site la altul (...) Noi propunem să nu se folosească termenul de “networking” din două motive: emfaza și scopul. “Networking” exagerează crearea unei relații, adesea între necunoscuți. Cu toate că activitatea de networking este posibilă pe aceste site-uri, nu este principalul obiect al multora dintre ele și nici nu le deosebește de alte forme de *computer-mediated-communication* (CMC).”

După Beer (2008), în încercarea de a clarifica definiția rețelelor sociale, Boyd și Ellison fac o distincție atentă între “social networking sites” și “social network sites”, considerând că termenul *networking* este falacios dacă nu este aplicat acelor site-uri care au ca rațiune primară și fondatoare formarea unui *social network*. Ca alternativă, Beer (2008: 519) propune “în locul unei viziuni foarte generice despre aceste site-uri, de ce să nu folosim un termen precum Web 2.0 pentru a descrie schimbarea generală și apoi să fixăm în interiorul acestuia categorii specifice, cum ar fi wikis, folksonomies, mashups și social networking sites”.

¹⁵ *Facebook* este un serviciu de Social Networking care are ca scop distribuirea de conținuturi (*sharing*). Utilizatorii își pot crea profiluri adăugând fotografiile, liste de interese personale, informații de contact sau personale. Este posibil să comunice cu contactele lor sau cu alți utilizatori prin mesaje de tip public sau privat, având un perete personal pe care pot publica conținuturi textuale sau multimediale și un serviciu de Instant Messaging. Este posibilă și crearea de grupuri de interese sau “pagini”, unele dintre care sunt administrate de organizații, instituții sau companii comerciale sau nu. Funcțiile *Facebook*-ului sunt multiple:

- înscrierea pe site este complet gratuită (*Facebook* are încasări din publicitate, inclusiv din bannere);

- persoanele înscrise pe *Facebook* pot alege să se alăture uneia sau mai multor rețele, organizate în funcție de oraș, loc de muncă, școală sau religie;

- utilizatorii își pot crea profiluri care conțin adesea fotografii și liste de interese personale, pot schimba mesaje private sau publice și fac parte din grupuri de prieteni (vizualizarea datelor detaliate din profil este permisă numai utilizatorilor aceleiași rețele sau prietenilor confirmați);

- utilizatorilor le este permis să insereze anunțuri, care pot fi văzute numai de utilizatorii rețelelor din care fac parte;

- include unele servicii care sunt disponibile pe telefonul mobil, cum ar fi posibilitatea de a încărca conținuturi, de a primi mesaje și de a răspunde la acestea, de a trimite și de a primi *poke* și de a scrie pe peretele utilizatorilor prin SMS-uri, precum și posibilitatea de a naviga în network;

- “mini-feed”-ul afișează acțiunile proprii și ale prietenilor într-un *timeline* public;

- disponibilitatea (începând cu toamna anului 2008) unui sistem de API ce pot fi folosite pentru a integra site-urile externe cu rețeaua socială. Folosind funcția Connect este posibil să-ți conectezi propriul cont de Facebook cu acela folosit pentru a lăsa comentarii sau pentru a scrie articole pe un site extern, de exemplu un blog. În practică, este posibil să-ți poți exporta profilul de Facebook, folosindu-l în site-uri care suportă Facebook Connect.

¹⁶ *Twitter* este un serviciu gratuit de Social Networking și Microblogging care le pune la dispoziție utilizatorilor o pagină personală care poate fi actualizată prin mesaje de text cu o lungime maximă de 140 de caractere. Mesajele scurte postate pe Twitter pot fi etichetate – sau nu – cu ajutorul unuia sau mai multor *hashtags*: cuvinte sau fraze precedate de simbolul diez (#) cu mai multe cuvinte legate (de exemplu: #heineken este #berea mea preferată). În felul acesta, utilizatorii pot căuta tag-urile #heineken sau #bere pentru a obține rezultate pertinente pentru căutarea lor. *Hashtag*-urile pot fi folosite pentru a urmări o discuție între mai mulți utilizatori, încurajând astfel mai multe conversații și schimbul de replici.

Twitter (corespondentul sonor al cuvântului *tweeter*, provenit de la verbul englezesc *to tweet*, care înseamnă a ciripi) alt exemplu al unui social network dintre cele mai folosite, mulțumită caracteristicii sale principale: simplitatea și imediatul utilizării. A fost creat în martie 2006 de Obvious Corporation din San Francisco. La fel ca majoritatea social network-urilor destinate divertismentului, Twitter le oferă utilizatorilor o pagină personală, care poate fi actualizată prin mesaje de text, ce pot fi încărcate de pe site, prin SMS-uri, prin programe de instant messaging, e-mail, sau prin diverse aplicații ce au la bază interfețe API speciale pentru Twitter. Actualizările sunt instantanee, la fel și comunicările privind persoanele care

s-au înregistrat pentru a le primi. Site-ul le oferă celor care postează posibilitatea de a-și împărtăși mesajele cu oricine, ori de a le destina numai anumitor persoane.

¹⁷ *Yahoo! Answers*, un site de Q&A – community-driven question-and-answer – este un serviciu lansat de Yahoo! în iulie 2005. Cu toate că este prezentat și promovat ca un site de aprofundare, natura sa este adesea dezbătută, chiar și de către persoanele care lucrează în domeniu: lipsa unui sistem eficient de *content filtering* și caracteristicile inerente ale schimbului conversațional și ale interacțiunilor dintre utilizatori îl înscriu mai degrabă în sfera serviciilor de social networking, fapt care ar explica dezvoltarea uimitoare a site-ului în ultimii ani, la nivel global. Scopul său este acela de a răspândi și de a împărtăși cunoștințe. Permite utilizatorilor să trimită întrebări și să primească răspunsuri în legătură cu aproape orice subiect. Autorul întrebărilor poate alege cel mai bun răspuns sau poate lăsa alegerea în seama comunității de utilizatori, prin vot. Cu ajutorul unor “steluțe” special create este posibil, de asemenea, ca utilizatorii să-și manifeste interesul cu privire la subiect și să contribuie la facilitarea accesului celorlalți utilizatori la acesta. Răspunsurile pot fi evaluate prin “degete mari” orientate în sus sau în jos.

¹⁸ Explorarea acestor medii într-o cercetarea de psihologie socială a turismului, având ca scop comparația între reprezentările unor past visitors și cele ale unor potențiali first visitors ale unor capitale istorice europene, între membrii a două social networks, ne-a sugerat o serie de observații preliminare privitoare la diferențele dintre cele două platforme (Facebook și Yahoo Answer), dovedind predominanța aspectelor emoționale cu privire la călătorii și la locuri în cazul majorității past visitors utilizatori de Facebook. Aceștia își împărtășesc experiențele emoționale asupra unor locuri cu potențialii first visitors. La polul opus, în conversațiilor membrilor conectați la Yahoo Answers predomină caracterul informativ și tendința de a furniza informații detaliate și practice în legătură cu destinația turistică, ca și cum aceștia ar dori să le împărtășească propriile hărți cu reprezentări ale orașelor vizitate potențialilor vizitatori viitori (de Rosa, 2012b, în curs de apariție).

¹⁹ De exemplu, în cercetările care analizau, printre altele, influența diferitelor surse asupra alegerii orașului-destinație de călătorie a turiș-

tilor first-visitors (cfr: de Rosa, 2012b).

²⁰ Printre numeroasele videoclipuri disponibile pe YouTube în legătură cu acest subiect, semnalăm: a) “*Welcome to the social media revolution*” <http://www.youtube.com/watch?v=98iZlrtXfOk&feature=related> (creat pe 19 februarie 2010, descărcat pe 28 martie 2011); b) “*Social Media Statistic & Facts 2010*”, creat pe 3 mai 2010 de Box Hill Institute din Melbourne, Australia, disponibile urmând link-ul: <http://www.youtube.com/watch?v=gQ0wFqNfu7A&feature=related>; c) “*Social media revolution 2010*” creat pe 4 mai 2010, disponibil accesând link-ul: http://www.youtube.com/watch?v=NB_P_NUDLw&NR=1

²¹ Există multe social networks (*Academia.edu; MySpace; Badoo; Bebo; Facebook; Orkut; Netlog; aNobii; Friendster; LinkedIn; Mixi; Viadeo; Skyrock; Twitte, etc.*) create inițial în jurul a trei direcții: sfera profesională, cea a prietenilor și cea a relațiilor sentimentale. În acest context ne limităm la expunerea câtorva date referitoare la acele social networks pe care le-am selectat pentru cercetarea noastră.

²² Surse oficiale Facebook[®], disponibile accesând link-ul: <https://www.facebook.com/press/info.php?statistics>. Cfr. și infograficele serviciului de Web Analytics Alexa Internet, disponibile accesând link-ul: <http://www.alexa.com/siteinfo/facebook.com>

²³ Surse oficiale Twitter[®], disponibile accesând link-ul <https://twitter.com/about>. Vezi și Costolo, D. (2010). *A Conversation with Dick Costolo, CEO, Twitter*. Prezentat la *Conversational Media Summit*, New York, 8 iunie 2010, disponibil accesând link-ul <http://cmsummit.com/Gallery> și infograficele serviciului de Web Analytics Alexa Internet, disponibile accesând link-ul: <http://www.alexa.com/siteinfo/twitter.com>

²⁴ Surse oficiale Yahoo[®], disponibile accesând link-ul: <http://yanswersblog.com/index.php/archives/tag/yahoo-answers/>. Vezi Adamic, A. Zhang, J. Bakshy, E. and Ackerman, M. S. *Knowledge Sharing and Yahoo Answers: Everyone Knows Something*. Proceeding of the 17th international conference on World Wide Web, 2008, pp. 665-674, material disponibil accesând link-ul: <http://delivery.acm.org/10.1145/1370000/1367587/p665-damic.pdf?key1=1367587&key2=6202941031&coll=DL&dl=ACM&ip=151.100.126.9&CFID=14273330&CFTOKEN=64976466>. Cfr. și *Site profile for Yahoo! Answers*, Doubleclick AD Plan-

ner by Google, disponibil accesând link-ul: https://www.google.com/adplanner/site_profile#siteDetails?identifier=answers.yahoo.com

²⁵ Din data de 14 martie 2011, Enciclopedia Treccani a anunțat lansarea noului portal Treccani, <http://www.treccani.it/>, cu o secțiune Community. În plus, la adresa http://www.tut-togratis.it/studenti/enciclopedia_treccani_online se poate consulta o enciclopedie on-line complet gratuită, organizată în jurul a șapte arii tematice. Fiecare cuvânt din textele respectivelor articole este conectat cu *dicționarul* și cu *enciclopediile* prezente on-line: este suficient un dublu clic pe unul dintre termeni pentru a găsi descrierea aferentă acestuia și a-i înțelege semnificația. Pentru utilizatori este disponibil un *toolbar*, cu ajutorul căruia pot efectua căutări după cuvinte-cheie direct din browserul computerului și pot intra într-un social network cultural, care permite difuzare mai bună a informațiilor culese. În plus, există un post de *web tv*, care permite vizualizarea unor conținuturi foarte interesante.

Pentru a confirma dinamica schimburilor dintre diferitele universuri ale cunoașterii și purtătorii de cuvânt ai acestora, este semnificativ faptul că revista americană *Observer*, organul oficial al *Association for Psychological Science* a dedicat un articol de fond (*Presidential column*, sub semnătura președintelui A.P.S.) profesorului Mahazarin Banaji de la Harvard University, al cărui titlul a apărut pe copertă: *Harnessing Wikipedia for scientific psychology: a call to action?* (*Observer*, vol. 24, nr. 2, februarie 2011, pp. 5-26). El a deidcat și un site inițiativei APS pentru utilizarea puterii de comunicare a Wikipedia pentru a promova o predare de calitate a psihologiei științifice: <http://www.psychologicalscience.org/APSWI>.

Bibliografie

Almeida, L.M. Santos, F. Eds. (2005) *Dialogos com a Teoria das Representações sociais*, Pernanbuco, Ed. Universitaria UFPE

Almeida, A.Trindade, Z. Santos, F. Eds. (2011) *Teoria das Representações sociais - 50 anos. Memórias, desafios contemporâneos e perspectivas*, (in stampa)

- Arruda, A. De Alba, M. (2007) *Espacios imaginarios y representaciones sociales*. México: Anthropos.
- Abric, J.C. (1976) Jeux, conflits et représentations sociales, doctoral thesis, Université de Provence, Aix-en-Provence, France.
- Abric, J.C. (1993) Central system, peripheral system: their functions and roles in the dynamics of Social Representations, *Papers on Social Representations*, 2, 2: 75–8.
- Abric, J.C. (ed.) (1994) *Pratiques Sociales et Représentations*, Paris: Presse Universitaires de France.
- Abric, J.C. (2003a) La recherche du noyau central et de la zone muette des représentations sociales, in J.C. Abric (ed.) *Méthodes d'Études des Représentations Sociales* (pp. 119–43), Saint Agne, France: Eres.
- Abric, J.C. (2003b) L'analyse structurale des représentations sociales, in S. Moscovici F. Buschini (eds) *Les Méthodes des Sciences Humaines* (pp. 375–92), Paris: Presses Universitaires de France.
- Abric, J.C. Tafani, E. (2009) Gli sviluppi strutturali della teoria, in A. Palmonari F. Emiliani (eds) *Paradigmi delle Rappresentazioni Sociali* (pp. 147–76), Bologna, Italy: Il Mulino.
- Banaji, M. (2011) “Harnessing Wikipedia for scientific psychology: a call to action”, *Observer*, vol. 24, n°. 2, febbraio 2011, pp. 5-26.
- Bauer, M. Gaskell, G. (2000) *Qualitative researching with text, image and sound*. A practical handbook, London: Sage.
- Bauer, M. Gaskell, G. (1999) Towards a paradigm for research on social representations, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, vol, 29, 2: 163-186.
- Bauer, M. Gaskell, G. (2008) ‘Social representation theory: A progressive research programme for social psychology’, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38, 4: 335–53.
- Baym N. K. (1998) The emergence of community in *Computer-Mediated Communication*, in Jones, S. *Cybersociety. Computer-Mediated Communication and Community*. (pp. 138-163), Sage, Thousand Oaks, CA.
- Beer D. (2008) *Social network(ing) sites...revisiting the story so far: A response to Danah Boyd & Nicole Ellison*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 2, 516-529.
- Berger, P.L. Luckmann, T. (1966) *The Social Construction of Reality*, New York: Doubleday; tr. it. (1969), *La costruzione sociale della realtà*, Il Mulino, Bologna.
- Bigazzi, S. de Rosa, A.S.(2012) *Self image – Gypsy image. The social representations of Gypsies in Italy and in Hungary*, (inviato per la pubblicazione)
- Billig, M. (2008) Social Representations and Repression: examining the first formulation of Freud and Moscovici, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38, 4: 355-368.
- Boyd, D. M., Ellison N.B. (2007) Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 (1), 11. <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html> (scaricato il 31-3-2011)
- Bucchi M. (1998). *Science and the media. Alternative Routes in Scientific Communication*. London e New York: Routledge.
- Bucchi M., Neresini F. (2007). Science and public participation. In E. J. Hackett, O. Amsterdamska, M. Lynch Eds. *New Handbook of Science and Technology Studies*, (pp. 449-473), Cambridge, MA: MIT Press.
- Bucci, M. (2010) *Scienza e società. Introduzione alla sociologia della scienza*, Milano: Cortina
- Buschini, F. Kalmpalikis; N. (2001) *Penser la vie, le social, la nature. Mélanges en l'honneur de Serge Moscovici*, Paris, Editions de la Maison des sciences de l'homme.
- Cannavò L. (1995). Babele e la scatola magica. In L. Cannavò Ed. *La scienza in TV. Dalla divulgazione alla comunicazione scientifica pubblica*, (pp. 23-52), Torino: Nuova ERI
- Castells, M. (1996 , 2000 2nd ed.). *The Rise of Network Society*. Blackwell. Oxford.
- Castells, M. (2001). *Galassia Internet*. Milano: Feltrinelli.
- Castells, M., Fernandez-Ardevol, M., Qiu, J. L., & Sey, A. (2007). *Mobile communication and society: A global perspective*. Cambridge, MA: The MIT Press.

- Carrada G. (2005). *Comunicare la scienza*. Milano: Sironi Editore. 51: 27–50.
- Carrington P., Scott J., Wasserman S. (2005) *Models and Methods in Social Network Analysis*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Carugati, F. Selleri, P. (2004) Intelligence, educational practices and school reform: Organisations change, representations persist, in A. Antonietti (a cura di) *What Students and Teachers Think about Learning: Contextual Aspects*, “European Journal of School Psychology” Special Issue, pp. 149–167.
- Colucci, F.P. (2004). Atteggiamenti e rappresentazioni nell’evoluzione della psicologia sociale. In F.P. Colucci, L. Montali (a cura di), *Scritti sulle rappresentazioni sociali* (pp. 5–16). Milano : CUEM.
- Colucci, F.P. (2007). Common Sense and Everyday Life as Corresponding and Potentially Critical Concepts. *International journal of critical psychology*, 20, 41–76.
- Colucci, F.P., Montali, L. (2004). Il caso Di Bella come emblematico del conflitto tra consensuale e reificato: la sua rappresentazione nella stampa. *Giornale italiano di psicologia*, 31(1), 141–174.
- Contarello, A. Volpato, C. (2002) Social representations, narrative and literary texts, in J. Laszlo W. Stainton Rogers (eds) *Narrative Approaches in Social Psychology* (pp. 74–87), Budapest, Hungary: New Mandate.
- Corbisiero F. (2007) *Social Network Analysis. Tendenze, metodi e tecniche dell’analisi relazionale*. Milano, Franco Angeli Edizioni.
- de Rosa, A.S. (1987a) Différents niveaux d’analyse du concept de représentation sociale en relation aux méthodes utilisées, in G. Bellelli (ed.) *La Représentation Sociale de la Maladie Mentale* (pp. 47–63), Napoli, Italy: Liguori.
- de Rosa, A.S. (1987b) The social representations of mental illness in children and adults, in W. Doise and S. Moscovici (eds) *Current Issues in European Social Psychology*, vol. 2 (pp. 47–138), Cambridge: Cambridge University Press.
- de Rosa, A.S. (1988) Sur l’usage des associations libres dans l’étude des représentations sociales de la maladie mentale, *Connexions*, 51: 27–50.
- de Rosa, A.S. (1990a) ‘Comparison critique entre les représentations sociales et la cognition sociale : sur la signification d’une approche développementale dans l’étude des représentations sociales, *Cahiers Internationaux de Psychologie sociale*, 5: 69–109.
- de Rosa, A.S. (1990b) Per un approccio multi-metodo allo studio delle rappresentazioni sociali, *Rassegna di Psicologia*, 7, 3: 101–52.
- de Rosa, A.S. (1991) Idéologie médicale et non-médicale et son rapport avec les représentations sociales de la maladie mentale, in V. Aebischer, J.P. Dechonchy R. Lipiansky (eds) *Idéologies et Représentations Sociales* (pp. 235–72), Fribourg, Switzerland: DelVal.
- de Rosa, A. S. (1992). Thematic perspectives and epistemic principles in developmental Social Cognition and Social Representation. The meaning of a developmental approach to the investigation of. S.R. In M. von Cranach, W. Doise G. Mugny (Eds.), *Social representations and the social bases of knowledge* (pp. 120–143). Lewiston, N.Y.: Hogrofe & Huber Publishers
- de Rosa, A. S. (1993) Social representations and attitudes: problems of coherence between the theoretical definition and procedure of research, *Papers on Social Representations*, 2, 3: 178–92.
- de Rosa, A. S. (1994a) From theory to meta-theory in social representations: the lines of argument of a theoretical–methodological debate, *Social Science Information*, 33, 2: 273–304.
- de Rosa, A.S. (1994b) The end justifies the means, but the means might modify the end, invited paper presented at the round table ‘Methodological perspectives on social representations’, *2nd International Conference on Social Representations* (Rio de Janeiro, 29 August–1 September 1994).
- de Rosa, A. S. (ed.) (1995). *Se per la strada incontri un matto ... Sviluppo dei sistemi di credenze e risposta sociale alla devianza in bambini e adolescenti*, Roma: Melusina Editrice.
- de Rosa (1996) Reality changes faster than research. National and supranational identity in social representations of European Community

in the context of changes in International relations, in G. Breakwell E. Lyons (eds) *Changing European Identities. Advances in social psychology* (pp. 381–402), Oxford: Butterworth Heinemann.

de Rosa, A.S. (1997) Soziales Gedächtnis und die symbolischen Dimensionen der sozialen Repräsentationen von Wahnisnn und Geisteskrankheit, in M.C. Angermeyer M. Zaumseil (eds) *Verrückte Entwürfe: Kulturelle und individuelle Verarbeitung psychischen Krankseins* (pp. 299–336), Bonn, Germany: Edition Das Narrenschiff im Psychiatrie-Verlag.

de Rosa, A. S. (2000a). North-South-East-West: The four points of the compass in the European Skies. A comparison of views from different latitudes in the Social Representations of young people in ten European Countries. In M. Chaib & B. Orfali (Eds.), *Social Representations and Communicative Processes* (pp. 51-91). Jönköping: Jönköping University Press.

de Rosa, A. S. (2000b). Distance Training of European doctoral training students in meta-theoretical analysis of fullyresearched bibliographic corpus. Proceedings of The Wanderstudent 2000. *The Wanderstudent of 1425 revived in virtual reality in 2000? Towards a European Virtual University* (pp. 95-98). (Leuven, 20-21 October 2000), Leuven: Leuven University Press.

de Rosa, A.S. (2001a) Sistema di co-operazione e formazione a distanza implementato sul sito web dell'European doctoral programme on Social Representations and Communication: verso l'attivazione di una "intelligent virtual library, in M. Olivetti Belardinelli (ed.) *Orientamenti della Ricerca in Italia sullo Sviluppo e l'Adattamento Psicosociale. Valentini day 12 Gennaio 2001* (pp. 99–109), Roma, Italy: Edizioni Kappa.

de Rosa, A.S. (2001b) The king is naked. Critical advertisement and fashion: the Benetton phenomenon, in K. Deaux G. Philogène (eds) *Representations of the Social* (pp. 48–82), Oxford: Blackwell.

de Rosa, A.S. (2002a) 'Le besoin d'une "théorie de la méthode"', in C. Garnier (ed.) *Les Formes de la Pensée Sociale* (pp.151–87), Paris: Presses Universitaires de France.

de Rosa, A. S. (2002b). The "associative net-

work": a technique for detecting structure, contents, polarity and stereotyping indexes of the semantic fields. *European Review of Applied Psychology*, 52 (3/4), 181-200.

de Rosa, A. S. (2003). Le "réseau d'associations": une technique pour détecter la structure, les contenus, les indices de polarité, de neutralité et de stéréotypie du champ sémantique liés aux Représentations Sociales. In J. C. Abric (Ed.), *Méthodes d'étude des représentations sociales* (pp. 81-117). Paris: Editions Erès.

de Rosa, A. S. (2004). The role of emotions in the dynamics of remembering/forgetting the collective traumatic event 9/11 2001 from September 11 to the Iraq war. *Revista de Psicologia Sociala*, 13, 19-43. Romania: Editura Polirom, Iasi.

de Rosa, A. S. (2005). A "Rede Associativa": uma técnica para captar a estrutura, os conteúdos, e os índices de polaridade, neutralidade e estereotipia dos campos semânticos relacionados com a Representações Sociais. In A. S. Paredes Moreira, (Ed.), *Perspectivas Teorico-metodológicas em Representações Sociais*, (pp. 61-127). Editora Universitária – UFPB, João Pessoa.

de Rosa, A.S. (2006a) "¿Por qué es importante?" Notas inspiradas en una mirada reflexiva a la teoría de las representaciones sociales, in S. Valencia Abundiz (ed.) *Representaciones Sociales. Alteridad, epistemología y movimientos sociales*, (pp. 79–173), México: Universidad de Guadalajara, Centro Universitario de Ciencias de la Salud.

de Rosa, A.S. (2006b) From September 11 to the Iraqi war. Shocking images and the polarization of individual and socially negotiated emotions in the construction of mass flashbulb memory, in S. Gertz, J.-P. Breaux J. Valsiner (eds) *Semiotic Rotations: Modes of meaning in cultural worlds* (pp.137–68), Greenwich, Ct.: Information Age Press.

de Rosa, A.S. (2006c) The boomerang effect of radicalism in discursive psychology: A critical overview of the controversy with the social representations theory, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 36, 2: 161–201.

de Rosa, A.S. (ed.) (2008) Looking at the history of social psychology and social representations: Snapshot views from two sides of the

Atlantic, *Rassegna di Psicologia* [Special Issue], 2.

de Rosa, A.S. (2009a) Mito, ciência e representações sociais, in E.C. Paredes D. Jodelet (eds) *Pensamento Mítico e Representações Sociais* (pp. 123–75), Cuiabá, Brazil: EdUFMT/FAPEMAT/ediUNI; French trans. (2010) ‘Mythe, science et représentations sociales’, in E.C. Paredes D. Jodelet (eds) *Pensée Mythique et Représentations Sociales* (pp. 85–124), Paris: L’Harmattan.

de Rosa, A.S. (2009b) ‘Promoting joint European/International doctorates in a global scenario: Opening the European PhD on social representations and communication to the world’, in M. Gaebel, L. Purser, B. Wächter L. Wilson (eds) *Internationalisation of European Higher Education. An EUA/ACA Handbook* (pp. 1–35), Stuttgart, Germany: RAABE.

de Rosa, A.S.(2009c) The So.Re.Com. Euro-PhD World: Combining Partnerships with Innovation. In A. Klucznik-Tòrò, A. Csépe, D. Kwiatkowska-Ciotucha (Eds.) *Higher Education Partnership , Innovation*, IHEPI, Publikon Publisher/IDResearch Ltd, Budapest.: pp. 203-212.

de Rosa, A.S., (2010). Um, nenhum, cem mil... jogos com nomes de batismo: Um estudo sobre os nicknames em duas salas de bate-papo. In C.M. Nascimento Schulze, & J. Correia Jesuino (Eds.), *Representações Sociais Ciência e Tecnologia*,(pp.125-150), Instituto Piage: Lisboa

de Rosa, A.S. (2011a). 1961, 1976, 2011: *un compleanno e un battesimo!* Introduzione all’ Edizione Italiana di S. Moscovici (1976 2nd ed.) *La psicoanalisi: la sua immagine, il suo pubblico*, Edizioni Unicopli: Milano.

de Rosa, A. S. (2011b). *La psicoanalisi, la sua immagine, il suo pubblico: 1961-2011*. Compire 50 anni nell’era dei social networks. In I. Galli Ed. *Cinquant’anni di Rappresentazioni sociali. Bilanci e prospettive di una Teoria in continuo divenire*, Milano: Edizioni Unicopli, (in stampa).

de Rosa, A.S. (2011c) 1961- 1976: a meta-theoretical analysis of the two editions of the “Psychanalyse, son image et son public” , *Papers on Social Representations, Special Issue: A Half Century of Social Representations:*

Discussion on some recommended paper,(in stampa).

de Rosa, A.S., (2011d) *50 years later: the Psychoanalysis, its image and its public in the era of Facebook*. In A. Almeida, Z. Trindade, F. Santos (Eds.) *Teoria das Representações sociais - 50 anos. Memórias, desafios contemporâneos e perspectivas* (in stampa).

de Rosa, A.S. (2012a) Research fields in Social Representations: Snapshot views from a meta-theoretical analysis, in A.S. de Rosa (ed.) *Social Representations in the ‘Social Arena’: The theory in contexts faced with ‘social demand’* New York – London: Routledge, (in stampa).

de Rosa, A.S. (2012b) Place-identity and Social Representations of historical capital cities: Rome through the eyes of first-visitors from six nationalities. In A. S. de Rosa (Ed.), *Social Representations in the “social arena”: the theory in contexts faced with “social demand”* Routledge, New York – London, (in stampa).

de Rosa, A.S. Ed. (2012c) *Social Representations in the ‘Social Arena’: The theory in contexts faced with ‘social demand’*, New York – London: Routledge, (in stampa).

de Rosa, A.S. Bocci, E. (2012) If on the street you meet a “mad person” 30 years after the deinstitutionalization of the asylums: Resisting polyphasia in the social representations of madness, in A.S. de Rosa (ed.) *Social Representations in the ‘Social Arena’: The theory in contexts faced with ‘social demand’*, New York – London: Routledge, (in stampa).

de Rosa, A.S. d’Ambrosio, M. (2003) An empirical example of the comparison between multiple correspondence analysis and space analysis: The diffusion of the social representations theory through the institutional context of scientific communication, in S. Levy D. Elizur (eds) *Facet Theory. Towards cumulative social science* (pp. 73–86), Ljubljana, Slovenia: Faculty of Arts, Center for Educational Development.

de Rosa, A.S. d’Ambrosio, M. (2008) International conferences as interactive scientific media channels: The history of the social representations theory through the eight editions of ICSR from Ravello (1992) to Rome (2006), in A.S. de Rosa (ed.) ‘Looking at the history of social psychology and social representations:

Snapshot views from two sides of the Atlantic', *Rassegna di Psicologia* [Special Issue], 2: 161–207.

de Rosa, A. S. Farr, R. (2001). Icon and symbol: Two sides of the coin in the Investigation of Social Representations. In F. Buschini N. Kalampalikis (Eds.), *Penser la vie, le social, la nature. Mélanges en hommage à Serge Moscovici*, (pp. 237-256), Paris: Les Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.

de Rosa, A.S., Holman, A. (2011). Beauty and Aesthetic Surgery: a cross-cultural analysis of social representations. *Journal Temas em Psicologia, Special Issue on Social Representations Theory*, (in stampa).

de Rosa, A.S. Mormino, C. (2000) Memoria social, identidad nacional y representaciones sociales: son constructos convergentes? Un estudio sobre la Union Europea y sus Estados miembros con una mirada hacia el pasado, in A. Rosa Rivero, G. Bellelli and D. Bakhurst (eds) *Memoria Colectiva e Identidad Nacional* (pp. 451–75), Madrid, Spain: Biblioteca Nueva.

de Rosa, A.S. Mormino, C. (2002) Au confluent de la mémoire sociale: étude sur l'identité nationale et européenne, in S. Laurens and N. Roussiau (eds) *La Mémoire Sociale. Identités et représentations sociales* (pp. 119–37), Rennes, France: Presses Universitaires de Rennes.

de Rosa, A. S. & Schurmans, M. N. (1990a). Madness imagery across two countries. *Rassegna di Psicologia*, 3, 177-193.

de Rosa, A. S. & Schurmans, M. N. (1990b). Immaginario e follia nelle rappresentazioni sociali di bambini e adolescenti di due Paesi europei. *Rivista di Psicologia clinica*, 3, 297-341.

de Rosa, A. S. & Schurmans, M. N. (1994). Dessiner la folie: apports de l'analyse d'un matériel figuratif à l'étude des représentations sociales de la maladie mentale. *Education et recherche*, Vol. 94, no. 2, p. 225 -246.

de Rosa, A. S. & Schurmans, M. N. (1994). Dessiner la folie: apports de l'analyse d'un matériel figuratif à l'étude des représentations sociales de la maladie mentale. *Education et recherche*, Vol. 94, no. 2, p. 225 -246

de Rosa, A. S., Bocci E. & Saurini, S. (2006). Risk Perception as a Motivational Barrier for

On-line Purchasing. In S. Zappalà & C. Gray (Ed.), *Impact of e-Commerce on Consumers and Small Firms*, (Chapter 16, pp. 235-248). Ashgate: London.

de Rosa, A.S., d'Ambrosio, M. Cohen, E. (2005) Modeling social representations of European nations and European Union: A facet theory approach, in W. Bilsky D. Elizur (eds) *Facet Theory: Design, Analysis and Applications* (pp. 49–56), Prague, Czech Republic: Agentura Action M.

Deschamps, J.C. Guimelli, C. (2004) L'organisation interne des représentations sociales de la sécurité/insécurité et hypothèse de la "zone muette", in J.L. Beauvois, R.V. Joule J.M. Montreil (eds) *Perspectives Cognitives et Conduites Sociales* (pp. 300–23), Rennes, France: Presses Universitaires de Rennes.

Doise, W. (1986) Les représentations sociales. Définition d'un concept, in W. Doise A. Palmomari (eds) *L'Étude des Représentations Sociales* (pp. 81–94), Paris: Delachaux et Niestlé.

Doise, W. (1988) Les représentations sociales: un label de qualité, *Connexions*, 51:99–113.

Doise, W. (1989a) Cognitions et représentations sociales: l'approche génétique, in D. Jodelet (ed.) *Les Représentations Sociales* (pp. 341–62), Paris: Presses Universitaires de France.

Doise, W. (1989b) Attitudes et représentations sociales, in D. Jodelet (ed.) (ed.) *Les Représentations Sociales* (pp. 240-258), Paris: Presses Universitaires de France.

Doise, W. (1992) L'ancrage dans l'étude sur les représentations sociales, *Bulletin de Psychologie*, 45, 405: 189–95.

Doise, W. (1993) Debating social representations, in G.M. Breakwell D.V. Canter (eds) *Empirical Approaches to Social Representations* (pp. 157–70), Oxford: Oxford University Press.

Doise, W. (2002) *Human Rights as Social Representations*, London: Routledge.

Doise, W. (2005) Les représentations sociales, in N. Dubois (ed.) *Psychologie Sociale de la Cognition* (pp. 153–207), Paris: Dunod.

Doise, W., Clémence, A. Lorenzi-Cioldi, F. (1992) *Représentations Sociales et Analyses*

- de Données, Grenoble, France: Presse Universitaires de Grenoble; trans. (1993) *The Quantitative Analysis of Social Representations*, London: Harvester Wheatsheaf; tr. it. (1995) *Rappresentazioni Sociali e Analisi dei Dati*, Bologna, Il Mulino.
- Duveen, G. (2007) Culture and Social Representations, in J. Valsiner A. Rosa (eds) *The Cambridge Handbook of Sociocultural Psychology* (pp.543–59), Cambridge: Cambridge University Press.
- Duveen, G. Lloyd, B. (1990) *Social Representations of Knowledge*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Emiliani, F., Molinari, L. (1995) *Rappresentazioni e affetti*, Milano, Cortina.
- Emiliani, F. Palmonari, A. (2009) *La Psychanalyse, son image et son public: il volume che fonda la teoria delle rappresentazioni sociali*, In A. Palmonari F. Emiliani (eds) *Paradigmi delle Rappresentazioni Sociali* (pp. 37-82), Bologna, Italy: Il Mulino.
- Farr, R.M. (1994) Attitudes, social representations and social attitudes, *Papers on Social Representations*, 3, 1: 30–3.
- Farr, R.M. Moscovici, S. (eds) (1984) *Social Representations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Festinger, L. Lettera datata 2 Giugno 1981 in F.Buschini N. Kalampalikis Eds. (2001) *Penser la vie, le social, la nature. Mélanges en l'honneur de Serge Moscovici*, Paris, Editions de la Maison des sciences de l'homme, p. 505.
- Flament, C. (1981) L'analyse de similitude: une technique pour les recherches sur les représentations sociales, *Cahiers de Psychologie Cognitive*, 1: 375–85.
- Flament, C. (1986) L'analyse de similitude: une technique pour les recherches sur les Représentations Sociales, in W. Doise A. Palmonari (eds) *L'étude des Représentations Sociales*, Paris: Delachaux and Niestlé.
- Flament, C. (1987) Pratiques et représentations sociales, in: J.L. Beauvois, R.V. Joulé J.M. Monteil (eds) *Perspectives cognitives et conduites sociales*, Cousset, Switzerland: DelVal.
- Flament, C. (1989) Structure et dynamique des représentations sociales, in: D.Jodelet (ed.) *Les Représentations Sociales*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Flament, C. (1994a) Structure, dynamique et transformation des représentations sociales, in J.C. Abric (ed.) *Pratiques sociales et représentations* (pp. 37–58), Saint-Agne, France: Erès.
- Flament, C. (1994b) La représentation sociale comme système normatif, *Psychologie et Société*, 1: 29–54.
- Fraser, C. (1994) Attitudes, social representations and widespread beliefs, *Papers on Social Representations*, 3, 1: 13–25.
- Furht, B. Ed. (2010) *Handbook of social network technologies and applications*, New York: Springer
- Gabbard G. O., Gabbard K. (1999). *Psychiatry and the Cinema*. Washington and London: American Psychiatric Press; tr. it. (2000), *Cinema e Psichiatria*, Cortina, Milano.
- Galli, I. (2006) *La teoria delle rappresentazioni Sociali*, Bologna: Il Mulino.
- Galli, I. Ed. (2011) *Cinquant'anni di Rappresentazioni sociali. Bilanci e prospettive di una teoria in continuo divenire*, Milano: Edizioni Unicopli.
- Garton, L., Haythornthwaite, C., Wellman, B. (1999) *Studying On-Line Social Networks*, in Jones, S. *Doing Internet Research. Critical Issues and Methods for Examining the Net*, (pp. 75-105), Sage, Thousand Oaks.
- Gergen, K.J. (1982) *Toward a Transformation in Social Knowledge*, New York: Springer-Verlag.
- Guimelli, C. (1988) Agression idéologique, pratiques nouvelles et transformation progressive d'une représentation sociale, unpublished doctoral thesis, Université de Provence, Aix-Marseille I, Aix-en-Provence, France.
- Guimelli, C. (1993) Locating the central core of social representations: towards a method, *European Journal of Social Psychology*, 23, 5: 555–9.
- Guimelli, C. (ed.) (1994) *Structures et Transformations des Représentations Sociales*, Lausanne, Switzerland: Delachaux et Niestlé.
- Guimelli, C. Deschamps, J.C. (2000) Effet des

- contextes sur la production d'associations verbales. Le cas des représentations sociales des Gitanes, *Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*, 47: 44–54.
- Guimelli, C. Roquette, M.L. (1992) Contribution du modèle associatif des schèmes cognitifs de base à l'analyse structurale des représentations sociales, *Bulletin de Psychologie*, XLV, 405: 196–201.
- Haas, V. (2002) La face cachée d'une ville, in T. Ferenczi (ed.) *Devoir de mémoire, droit à l'oubli ?* (pp. 59–71), Paris: Éditions Complexe.
- Haas, V. (ed.) (2006) *Les savoirs du quotidien. Transmissions, appropriations, représentations*, Rennes, France: Presses universitaires de Rennes.
- Haas, V. and Jodelet, D. (2007) Pensée et mémoire sociales, in J.-P. Pétard (ed.) *Manuel de Psychologie Sociale* (pp. 111–60), Paris: Bréal.
- Hachet, P. (2006) *Un livre blanc pour la psychanalyse, Chroniques 1990-2005*, Paris: L'Harmattan.
- Herzlich, C. (1969) *Santé et maladie. Analyse d'une représentation sociale*, Paris: Mouton.
- Howarth, C. (2006a) How social representations of attitudes have informed attitude theories: the consensual and the reified, *Theory and Psychology*, 16, 5: 691–714.
- Howarth, C. (2006b) A social representation is not a quiet thing. Exploring the critical potential of social representations theory. *British Journal of Social Psychology*, 45, 65-86.
- Howarth, C. (2007) Racialisation, Re-presentation and Resistance. Within applied representation: Identity as content, process and power. G. Moloney I. Walker. (eds.) *Social representations and social identity*. London, Palgrave Macmillan.
- Jankowski, N. W. (2002) Creating Community with media: history, theories and scientific investigations, In L. Lievrouw S. Livingstone eds. *The Handbook of New Media*, Sage, London: 34-49.
- Jaspars, J.M.F. Fraser, C. (1984) Attitudes and social representations, in R.M. Farr S. Moscovici (Eds) *Social Representations* (pp.101–23), Cambridge: Cambridge University Press.
- Jesuino, J. (2009) L'evolversi della teoria, In A. Palmonari F. Emiliani (eds) *Paradigmi delle Rappresentazioni Sociali* (pp. 113-146), Bologna, Italy: Il Mulino.
- Jesuino, J. (2011) *Lettre à Serge. Célébrations en l'honneur de Serge Moscovici pour le cinquantième anniversaire de sa Théorie des Représentations Sociales*, (Naples, Istituto Italiano per gli studi filosofici, 15-16 avril 2011).
- Jodelet, D. (1984) Représentation sociale: phénomènes, concept et théorie, in S. Moscovici (ed.) *Psychologie sociale* (pp. 357–78), Paris: Presses Universitaires de France.
- Jodelet, D. (1985) *Civils et bredins. Rapport à la folie et représentations sociales de la maladie mentale*, Paris: Presses Universitaires de France
- Jodelet, D. (1986) Fou et folie dans un milieu rural français. In W.Doise, A.Palmonari Eds. *L'étude des représentations sociales* (pp.171-192), Paris: Delachaux et Niestlé.
- Jodelet, D. (1989a) (ed.) *Les Représentations Sociales*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Jodelet, D. (1989b) *Folie et Représentation Sociales*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Jodelet, D. (1992) Mémoire de masse: le côté moral et affectif de l'histoire, *Bulletin de Psychologie*, XLV, 405: 239–56.
- Jodelet, D. (2002) Les représentations sociales dans le champ de la culture. *Information sur les Sciences Sociales*, 41, 1, 111-133.
- Jodelet, D. (2003) Aperçu sur les méthodes qualitatives, In S. Moscovici and F. Buschini (eds) *Les méthodes des sciences humaines* (pp. 139–62), Paris: Presses Universitaires de France.
- Jodelet, D. (2008) Social representation theory: the beautiful invention, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38, 4: 411–30.
- Jodelet, D. (2009) Rappresentazioni e scienze sociali: incontri e rapporti reciproci, In A. Palmonari F. Emiliani (eds) *Paradigmi delle Rappresentazioni Sociali* (pp. 253–80), Bologna, Italy: Il Mulino.
- Jodelet, D. (2012) Interconnections between social representations and intervention. In de Rosa, A.S. Ed. (2012) *Social Representations*

in the 'Social Arena': *The theory in contexts faced with 'social demand'*, New York – London: Routledge, (in stampa).

Joffe, H. (1995) Social Representations of AIDS: towards encompassing issues of power, *Papers on Social representations*, 4: 29-40.

Jovchelovitch, S. (2002) Social representations and narrative: stories of public life in Brazil, in J. Laszlo W. Stainton Rogers (eds) *Narrative Approaches in Social Psychology*, New Mandate, Budapest.

Jovchelovich, S. (2006) *Knowledge in Context: Representations, Community and Culture*, London: Routledge.

Kalampalikis, N. and Haas, V. (2008) More than a theory: a new map of social thought, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38, 4: 449–59.

Keen, A. (2007). *The Cult of the Amateur: How Today's Internet Is Killing Our Culture and Assaulting Our Economy*. London: Nicholas Brealey Publishing.

Knox, H., Savage, M. & Harvey, P. (2006). Social networks and the study of relations: networks as method, metaphor and form. *Economy and Society*, 35(1), 113–140.

Lagache, D. (1961) *Préface*, in Moscovici, S. (1961) *La psychanalyse, son image et son public*, Paris: Presses Universitaires de France, pp. VII-XI.

Laszlo, J. (2002) Narrative organisation of social representations, in J. Laszlo W. Stainton Rogers (eds) *Narrative Approaches in Social Psychology*, Budapest, Hungary: New Mandate.

Lenoble, R. (1943) *Essai sur la notion d'expérience*, Vrin: Paris.

Lévy P. (1996). *L'intelligenza collettiva. Per una antropologia del cyberspazio*. Milano: Feltrinelli.

Lévy P. (1997). *Il Virtuale*. Milano: Raffaello Cortina Editore.

Lévy P. (2000). *WorldPhilosophie*. Paris: Éditions Odile Jacob.

Lévy P. (2002). *Cyberdémocratie*. Paris: Éditions Odile Jacob.

Licoppe, C. Smoreda, Z. (2005) Are social

networks technologically embedded?: How networks are changing today with changes in communication technology, *Social Networks*, 27, 4, pp. 317-335

Markova, I. (2003) *Dialogicity and Social Representations: The Dynamics of Mind*, Cambridge: Cambridge University Press.

Markova, I. (2009) Dialogicità e conoscenza, in A. Palmonari and F. Emiliani (eds) *Paradigmi delle Rappresentazioni Sociali* (pp. 211–52), Bologna, Italy: Il Mulino.

Mazzara, B. M. (2007). La natura socio-culturale della mente. Alle radici della psicologia sociale. In B. M. Mazzara Ed. *Prospettive di psicologia culturale* (pp. 19-45), Roma: Carocci

Mazzara, B. M. (2008). Il discorso dei media come oggetto di indagine della psicologia sociale. In B. M. Mazzara Ed. *I discorsi dei media e la psicologia sociale*, (pp. 21-56), Roma: Carocci

Mecacci L. (2000). *Il caso Marilyn M. e altri disastri della psicoanalisi*. Roma-Bari: Laterza.

Metz, C. (1977). *Le signifiant imaginaire. Psychanalyse et cinéma*. Paris: Union Générale d'Éditions. trad. it. *Cinema e psicoanalisi. Il significante immaginario*, Venezia: Marsilio, 1989.

Meyer, C. ed. (2005) *Le Livre noir de la psychanalyse, Vivre, penser et aller mieux sans Freud*, Paris: Les Arènes (seconda edizione ampliata, 2010).

Moreira Parades, A.S. Camargo Vizeu, B. Eds. (2007) *Contribuições para a teoria e o método de estudo da representações sociais*, Joao Pessoa: Editora Universitaria da UFPB.

Moliner, P. (1989) Validation expérimentale de l'hypothèse du noyau central des représentations sociales, *Bulletin de Psychologie*, 41, 387: 759–62.

Moliner, P. (1994a) Les deux dimensions des représentations sociales, *Revue Internationale de Psychologie Sociale*, 7, 2: 73–86.

Moliner, P. (1994b) Les méthodes de repérage et d'identification du noyau des représentations sociales, in C. Guimelli (ed.) *Structures et transformations des Représentations Sociales*,

Lausanne, Switzerland: Delachaux et Niestlé.

Moliner, P. (1995a) *Images et Représentations Sociales*, Grenoble, France: Presses Universitaires de Grenoble.

Moliner, P. (1995b) Noyau central, principes organisateurs et modèle bi-dimensionnel des représentations sociales, *Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*, 40: 62–70.

Moliner, P. (2001) *La dynamique des Représentations Sociales*, Grenoble, France: Presse Universitaires de Grenoble.

Montali, L., Colucci, F.P., Pieri M (2005). Il conflitto tra consensuale e reificato: il caso Di Bella a 'Porta a Porta'. *Ricerche di Psicologia*, 4, 109-138.

Moscovici, S. (1952) Premiers résultats d'une enquête concernant la psychanalyse, *Revue Française de Psychanalyse*, 3: 386-415.

Moscovici, S. (1953) Remarques sur les problèmes structureaux dans l'étude des opinions, *Bulletin de Psychologie*, VI, 190: 420-428.

Moscovici, S. (1954a) L'analyse hiérarchique. Sur une contribution importante à la construction des échelles, *Année Psychologique*, 54, 1: 83-110.

Moscovici, S. (1954b) Notes sur une application de la théorie des communications à la psychiatrie, *Revue Philosophique*, 94: 242-254.

Moscovici, S. (1955) "Logique et langage dans la propagande: quelques résultats", *Bulletin de Psychologie*, VIII, 7-8: 434-451.

Moscovici, S. (1955b) Notes sur les fondements théoriques et pratiques de la méthode d'enquête en psychologie appliquée, *Bulletin du Centre d'Etudes et Recherches Psychotechniques* (CERP), 4: 125-141.

Moscovici, S. (1956) Sur l'analyse hiérarchique. Applications et contribution à une technique de construction d'échelles d'attitude, *Psychologie Française*, 1. 15-16.

Moscovici, S. (1961). *La psychanalyse, son image et son public*. Paris: Presses Universitaires de France (seconda edizione completamente rivista, 1976 ; tr. portoghese di A. Cabral, A Representação Social da Psicanálise, Rio de Janeiro, Zahar, 1978 (traduzione della sola prima parte) e ediz. portoghese a cura di P. Guareschi, *A Psicanálise: sua imagem e*

seu público, Editora Vozes: Petrópolis, Rio de Janeiro, 2011 (traduzione integrale di Sonia Maria da Silva Fuhrmann). ; ediz. inglese ed introduzione di G. Duveen, *Psychoanalysis. Its image and its public*, Cambridge : Polity Press, 2008 ; ediz. italiana ed introduzione di A.S. de Rosa, *La Psicoanalisi, la sua immagine e il suo pubblico*, Milano : Edizioni Unicopli, 2011.

Moscovici, S. (1968). *Essai sur l'histoire humaine de la nature*. Paris : Flammarion.

Moscovici, S. (1972). *La société contre nature*. Paris : Union Générale d'Édition.

Moscovici, S. (1973). *Introduction à la psychologie sociale*. Paris : Larousse.

Moscovici, S. (1981) On social representations, in J.P. Forgas (ed.) *Social Cognition. Perspectives on Everyday Understanding* (pp. 181–209), London: Academic Press.

Moscovici, S. (1984a). *Psychologie sociale*. Paris : Presses Universitaires de France.

Moscovici, S. (1984b). *Le domaine de la psychologie sociale*. In *Psychologie Sociale*. Paris : Presses Universitaires de France.

Moscovici, S. (1984b) The myth of the lonely paradigm: a rejoinder, *Social Research*, 51, 4: 439–67.

Moscovici, S. (1984c). *Des représentations collectives aux représentations sociales: éléments pour une histoire*. In D., Jodelet (Ed.), *Les représentations sociales*. Paris : Presses Universitaires de France.

Moscovici, S. (1984d) The phenomenon of social representations, in R.M. Farr S. Moscovici (eds) *Social Representations* (pp. 3–69), Cambridge: Cambridge University Press.

Moscovici, S. (1986) L'ère des représentations sociales, in W. Doise A. Palmonari (eds) *L'étude des Représentations Sociales* (pp. 34–80), Paris: Delachaux et Niestlé.

Moscovici, S. (1988) Notes towards a description of social representations, *European Journal of Social Psychology*, 18: 211–50.

Moscovici, S. (1989) Des représentations collectives aux représentations sociales, in D. Jodelet (ed.) *Les Représentations Sociales* (pp. 62–86), Paris: Presses Universitaires de France.

- Moscovici, S (1991) La fin des représentations sociales?, in V. Aebischer, J.P. Deconchy and R. Lipiansky (eds) *Idéologies et Représentations Sociales* (pp. 65–84), Fribourg, Switzerland: DelVal.
- Moscovici, S. (1994) Social representations and pragmatic communication, *Social Science Informations*, 33, 2: 163–77.
- Moscovici, S. (2000) *Social Representations. Explorations in social psychology*, edited by G. Duveen, Cambridge, United Kingdom: Polity Press.
- Moscovici, S. (2001) Why a Theory of Social Representations?, in K. Deaux G. Philogène (eds) *Representations of the Social* (pp. 8–35), Oxford: Blackwell.
- Moscovici, S. (2003) Le premier article, *Le Journal des Psychologues*, Numéro hors série, pp. 10-13.
- Moscovici, S. (2010) Closing conference (8th July 2010), *10th International Conference on Social Representations* “Representations, Knowledge Transmission and Social Transformation” (5ht-8th July, 2010, Tunis, Gammarth)
- Moscovici, S. Durain, G. (1956) Quelques applications de la théorie de l’information à la construction des échelles d’attitudes, *Année Psychologique*, 56, 1: 47-57.
- Moscovici, S. Farr, R.M. (1984). *Social Representations*. London : Cambridge University Press.
- Moscovici, S. Galam, S. (1991) Toward a theory of collective phenomena. I . Consensus and attitude change in groups, *European Journal of Social Psychology*, 21: 49-74.
- Moscovici, S. Markova, I. (2006) *The Making of Modern Social Psychology*, Cambridge: Polity Press.
- Moscovici, S. Vignaux, G. (1994) Le concept de Thémata, in C. Guimelli (ed.) *Structures et transformations des Représentations Sociales*, Neuchâtel: Delachaux et Niestlé; trans. and reprinted in S. Moscovici (2000) *Social Representations. Explorations in Social Psychology*, edited by G. Duveen (pp. 156–83), Cambridge: Polity Press.
- Mugny, G., Carugati, F. (1985) L’intelligence au pluriel, Cousset, (Fribourg, Suisse) DelVal (trad. It. L’intelligenza al plurale. Bologna, Cooperativa Libraria Universitaria Editrice Bolognese, 1988).
- Nowotny, H. Scott, P. Gibbons, M. (2001) *Re.thinking science. Knowledge and the public in an age of uncertainty*, Cambridge: Polity Press.
- Orchowski L. M., Spickard B. A., McNamara, J. R. (2006). Cinema and the Valuing of Psychotherapy: Implications for Clinical Practice. In *Professional Psychology: Research and Practice*, Vol. 37, No. 5, PP. 506 –514.
- Onfray M. (2010). *Le crépuscule d’une idole. L’affabulation freudienne*. Paris: Grasset; tr. it. 2011 *Crepuscolo di un idolo. Smantellare le favole*, Milano: Ponte alle Grazie.
- Palmonari, A. (1989) *Processi simbolici e dinamiche Sociali*, Bologna, Italy: Il Mulino.
- Parker, I. and Burman, E. (1993) Against discursive imperialism, empiricism and constructivism: thirty-two problems with discourse analysis, in E. Burman and I. Parker (eds) *Discourse Analytic Research* (pp.155–72), London: Routledge
- Parsons, A. (1969) *Belief, Magic and Anomie*, Toronto: The Free Press.
- Potter, J. Litton, J. (1985) Some problems underlying the theory of social representations, *British Journal of Social Psychology*, 24: 81–90.
- Purkhardt, S.C. (1993) *Transforming Social Representations: A Social Psychology of Common Sense and Science*, London/New York: Routledge.
- Purkhardt, S.C. (2002) Stories that change the world: the role of narrative in transforming social representations, in J. Laszlo W. Stainton Rogers (eds) *Narrative Approaches in Social Psychology* (pp. 59–73), Budapest, Hungary: New Mandate.
- Rateau, P. (1995) Le noyau central des représentations sociales comme système hiérarchisé. Une étude sur la représentation du group, *Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*, 26: 29–52.
- Rateau, P. (2002) Procédure de substitution et nature des éléments des représentations sociales, *Cahiers Internationaux de Psychologie*

Sociale, 54, 2: 62–70.

Roudinesco, E. (2009) *Histoire de la psychanalyse en France-Jacques Lacan*, Paris: La Pochothèque (1ed. 1994 per i due vol. originali su l' *Histoire* e 1993 per Lacan)

Roudinesco, E. ed. (2010) *Mais pourquoi tant de haine?*, Paris: Seuil

Rouquette, M.L. (1988) *La psychologie politique*, Paris: Presses Universitaires de France.

Rouquette, M.L. (1994) *Sur la connaissance des masses. Essai de psychologie politique*, Grenoble, France: Presses Universitaires de Grenoble.

Rouquette, M.L. (ed.) (2009) *La pensée sociale. Perspectives fondamentales et recherches appliquées*, Paris: Erès.

Schneider, I. (1999). Foreword, In G. O. Gabbard e K. Gabbard, *Psychiatry and the Cinema*. Washington and London: American Psychiatric Press; tr. it. (2000), Premessa. In G. O. Gabbard e K. Gabbard, *Cinema e Psichiatria*, Cortina, Milano.

Seca, J.-M., (2001) *Les représentations sociales*, Paris: Armand Colin.

Smith, C. (2008) Editor's Note Special Issue on "Psychoanalysis: its image and its public", *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38, 4: 325-6.

Spini, D. (2005) Universal rights and duties as normative social representations, in N.J. Finkel F.M. Moghaddam (eds) *The Psychology of Rights and Duties* (pp. 21–48), Washington, D.C.: American Psychological Association.

Staerklé, C. Clémence, A. (2004) Why people are committed to human rights and still tolerate their violation: A contextual analysis of the principle–application gap, *Social Justice Research*, 17: 389–406.

Sugiman, T. Gergen, K. Wagner, W. Yamada, Y. (2008), *Meaning in Action: Constructions, Narratives, and Representations*, Springer Publishers, New York.

Tafari, E., Audin, S. Apostolidis, T. (2002) Asymétries positionnelles, identité sociale et dynamique représentationnelle : une étude expérimentale sur la représentation sociale des droits de l'Homme, *Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*, 54: 47–61.

Tafari, E., Bellon, S. and Apostolidis, T. (2002) Théorie des champs sociaux et dynamique représentationnelle, *Revue Internationale de Psychologie Sociale*, 14: 7–29.

Tapscott, D. Williams, A.D. (2006) *Wikinomics. How mass collaboration change everything*, London: Portfolio Penguin Group.

Valsiner, J. Rosa, A. (eds) (2007) *The Cambridge Handbook of Sociocultural Psychology*, Cambridge: Cambridge University Press.

Van DiJk J. (1999) *The network society. Social aspect of new media*. Sage, London.

Vergès, P. Bastounis, M., (2001) "Towards the investigation of social representations of the economy: research, methods and techniques" in C. Roland-levy, E. Kirchler, E. Penz, C. Gray (Eds), *Everyday representations of the economy*, (pp 19-48), WUV, Wien.

Wagner, W. Hayes, N. (2005) *Everyday discourse and common sense. The theory of social representations*, Houndmills: Palgrave MacMillan

Wiener, N. (1948) *Cybernetics or Control and communication in the animal and the machine*, Paris: Hermann & C. Ed. , Cambridge, Mass. ; The Technology Press, and New York: J. Wiley & Sons